

مطالعات مقدماتی

و

برنامه اجرایی

توسعه و ساماندهی

پژوهش های زنان

(ویرایش سوم)

اصلاح و تکمیل:

حوزه پژوهش مرکز امور زنان و خانواده

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسمه تعالی

پیرو تدوین برنامه چهارم توسعه ، مرکز امور زنان و خانواده موظف به تدوین سند فرابخشی توسعه امور زنان و خانواده گردید که این سند پس از تدوین در سال ۸۴ ابتدا با ۱۱ برنامه اجرایی و سپس با ۱۴ برنامه مصوب گردید .

برنامه اجرایی توسعه و ساماندهی پژوهش های زنان یکی از چهارده برنامه سند توسعه فرابخشی امور زنان و خانواده است که متولی تدوین آن ابتدا وزارت علوم مشخص گردید لکن پس از مصوبه شماره ۳۶۸۱۷/ت/۲۱۴۱۱۱ مورخ ۸۶/۱۲/۲۸ (اصلاحیه) علاوه بر وزارت علوم و تحقیقات و فناوری ،وزارت بهداشت و در مان و آموزش پزشکی نیز متولی شناخته شد و دستگاههایی همچون وزارت آموزش و پرورش ، وزارت ارشاد ، حوزه علمیه ، وزارت خارجه ، بسیج ، سازمان فرهنگ و ارتباطات و دانشگاه آزاد ، مرکز امور زنان و خانواده و سازمان مدیریت و برنامه ریزی به عنوان دستگاه همکار معرفی شدند . ضمن آنکه مرکز و سازمان مدیریت نظارت بر تدوین این برنامه را نیز بر عهده داشتند .

در این راستا مرکز جلسات متعددی را برای واگذاری کار به متولیان برنامه برگزار نمود اما متاسفانه در نهایت خود مجبور به تدوین برنامه گردید .و از آن جا که تدوین برنامه اجرایی نیازمند اشاره به خلاء ها و چالش های و تنگناها و تبیین و توصیف وضع موجود بود لذا مجموعه پیوست از دابخش تشکیل گردید، بخش اول مطالعه مقدماتی است که در قالب سند برنامه ای و به روش SWOT تهیه شده است . و بخش دوم نیز برنامه اجرایی است که با تقسیم کار ملی همراه می باشد .

امید است با همگرایی دستگاهها و دانشگاهها و مراکز علمی و حوزوی امکان بهبود وضعیت پژوهش های زنان فراهم آید.

معاونت آموزش و پژوهش

فهرست مطالب :

چکیده

بخش اول :

پیشگفتار

مقدمه

تعریف مفاهیم

مبانی نظری

ارزیابی وضعیت موجود

.توصیف وضع موجود

تبیین وضع موجود

➤ نقاط قوت

➤ نقاط ضعف

➤ فرصت ها

➤ تهدیدها

چالش ها و تنگناهای اساسی

بخش دوم :

مقدمه

اهداف برنامه

. اهداف کلی

. اهداف اختصاصی

اصول برنامه

چشم انداز آینده

راهبردها و خط مشی های اجرایی
روند تحقق برنامه و سازمان اجرایی

سیاست گذاری

برنامه ریزی

اجرا

نظارت و ارزشیابی

تقسیم کار ملی (برنامه و فعالیت های اجرایی)

پیشگفتار

فرهنگ زیر بنای اصلی و پایگاه مدیریت کشور است و هرگونه تلاش برای توسعه اقتصادی ، سیاسی ، بدون توجه به ابعاد فرهنگی محکوم به شکست است و همان گونه که مقام معظم رهبری(مدظله) در سال ۸۴ خطاب به شورای عالی انقلاب فرهنگی فرمودند:

اگر بخواهیم کشورمان و ملتمان را برسانیم به نقطه ای که بتواند حرف حق خودش را با شجاعت بزند احتیاج به علم ، نظریه پردازی و تولید علم داریم.

مسائل کشور جز با توسعه و تعمیم و تعمیق علم پیش نخواهد رفت.

قدرتهای بزرگ از طریق علم خود به ثروت و قدرت سیاسی و ابزار جنگی مجهز شده اند.

تعبیر مهندسی فرهنگ ، نظریه پردازی ، تولید علم و « علم با رویکرد دینی » از تعبیری است که مکرراً در فرمایشات و نصایح مقام معظم رهبری(مدظله العالی) تاکید شده است (نظرات معظم له از سال ۸۴-۸۱ خطاب به شورای عالی انقلاب فرهنگی) و لذا نیازمند توجه در خور، در مراکز علمی پژوهشی می باشد . البته تعبیر (مهندسی فرهنگ) و (مهندسی فرهنگی) از جهت مفهوم شناسی ، محتوا و ساختار ادبی بسیار متفاوتند.

اولی که ترکیبی اضافی است مقوله فرهنگ را متعلق مدیریت و مهندسی میدانند و ضرورت ساماندهی آن را مطرح می نمایند و دومی که توصیفی است به معنای مهندسی کردن و ساماندهی و جهت دهی با معیارها و شاخص های فرهنگی است و متعلق این مهندسی می تواند همه شوون فرهنگی ، اجتماعی ، سیاسی و اقتصادی جامعه باشد.

از طرف دیگر می دانیم که فرهنگ مولود حیات جمعی انسان است. که در تعریف آن باید گفت: بینش و نگرش و منش تنیده و تولید شده در بازه زمانی و بستر مکانی مشخص و معین است که تبدیل به روش و کنشی دارای ثبوت گردیده و به طبیعت ثانوی و هویت محقق و مجسم جمعی و گروهی از انسانها مبدل شده است .

مولفه های اصلی فرهنگ را می توان در چهار گروه کلی ارزشها ، عقاید ، هنجارها و نهادها قرار داد که در باز تولید مقولات فوق ، تبیین تاثیرات متقابل و نقش و جایگاه فرد و جامعه از موضوعات مهم و مورد توجه مهندسی فرهنگی است.

لذا هر گونه تلاش علمی و پژوهشی در راستای مهندسی فرهنگی می بایست محورهای ذیل را مدنظر خود قرار دهد:

الف: تعامل حوزه فرهنگ با سایر حوزه های سیاسی اجتماعی اقتصادی جامعه ، ترسیم چگونگی تاثیر متقابل این حوزه ها در عرصه فرهنگ در این مهندسی در نظام اسلامی ، به گونه ای باشد که جهت اصلی و غایت نهایی سیاست گذاری در کلیه حوزه های نظام اجتماعی بر مبنای الگوهای اصیل ارزشهای دینی و اخلاقی و اهداف انسان ساز اسلام قرار داده شود.

ب: تعامل سه فرهنگ « اسلامی ، ملی و مدرن » ، از آن جا که فرهنگ کشور ما بر گرفته از مذهب غنی اسلام و تمدن کهن ایرانی و در تعامل با مدرنیته و فرهنگ جهان مادی آن هم از نوع تهاجم فرهنگی و جهانی سازی است : تعیین شیوه ها و راهکار های تعامل این سه مجموعه از رسالتهای مهندسی فرهنگی و پژوهشگران در این عرصه است. با توجه به این رسالت ، توجه محققین را به هشدار های دلسوزانه و آینده نگر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) معطوف می نماید که در سال ۸۴ خطاب به دانشگاهیان می فرمایند :

(چند سالی است که مسئله نهضت نرم افزاری را در محیط علمی کشور مطرح کرده ام ،... یعنی ما نباید به فراگیری علم قانع باشیم باید هدف تحقیق و آموزش ، تولید علم باشد یعنی رسیدن به آن جایی که نوآوری های علمی در فضای موجود بشری، از آنجا شروع می شود) .

مقام معظم رهبری در این خصوص نیز می فرمایند: "مسئله تولید علم (نوآوری) فقط مربوط به علوم پایه و تجربی نیست بلکه شامل همه علوم و از جمله علوم انسانی است، به خصوص در زمینه علوم انسانی بر خلاف آنچه که انتظار می رفت و توقع بود حرکت مناسب و خوبی صورت نگرفته است . بلکه مفاهیم گوناگون مربوط به این علم را ، چه در زمینه اقتصاد و چه در زمینه های جامعه شناسی ، روانشناسی و سیاست به شکل وحی منزل از مراکز و خواستگاههای غربی گرفته شده و به صورت فرمولهای تغییر نکردنی در ذهنمان جا داده ایم و بر اساس آن می خواهیم عمل و برنامه خودمان را تنظیم کنیم گاهی که این فرمولها جواب نمی دهند و خراب در می آید خودمان را ملامت می کنیم که ما درست به کار نگرفته ایم ، در حالی که این روش ، روش غلطی است ما در زمینه علوم انسانی نیاز به تحقیق و نوآوری داریم - مواد و مفاهیم اساسی هم که براساس آن می توان حقوق ، اقتصاد، سیاست و سایر بخشهای اساسی علوم انسانی را شکل داد و تولید و فراوری کرد، به معنای حقیقی کلمه در فرهنگ عمیق اسلامی ، وجود دارد که باید از آن استفاده کنیم ، البته در این قسمت حوزه و استادان مومن و معتقد به اسلام می توانند با جستجو و تفحص ، بهترین نقش را ایفا کنند ، این جا از آن جاهایی است که ما باید به تولید علم برسیم."

با این توضیحات بدیهی است که حوزه زنان نیز از این مقوله مستثنی نبوده و نیازمند نوآوری و خلق ایده های جدید است .

در این راستا می بایست روش شناسی تحقیقات نظام مند شده و سامانه تحقیقاتی واحدی که ناظر بر ابعاد مختلف یک واقعیت هماهنگ است تحقق یابد و لذا بر این اساس شبکه یا سامانه ای ایجاد می شود که همه گمانه ها را می پذیرد و با بررسی چند بعدی آنها، نتیجه گیری جامع نگر از آن خارج می شود در این سامانه از یک سو تفقه دینی دخالت فعال دارد و از سوی دیگر تجارب بشری و اندیشه ورزی انسانی نقش آفرینی می نماید و علمی تولید می شود که هم گام با آموزه های دینی است و قدرت پاسخگویی به نیاز های زمان و نسل حاضر را دارد.

همچنین باید گفت که اگرچه نقشه جامع تحقیقات کشور توسط وزارت علوم در دست تهیه است و با ترسیم آن و وضعیت تحقیقات در حوزه زنان نیز مشخص می شود لکن به دلیل عدم ارائه آن مرکز امور زنان و خانواده

به عنوان نخستین گامهای ضروری و ابتدایی و به استناد ماده ۱۱۱ برنامه چهارم توسعه و متعاقب آن سند
فرابخشی توسعه امور زنان و خانواده، و نیز سیاست های تحقیقاتی شورای عالی انقلاب فرهنگی اقدام به تدوین
مطالعات مقدماتی و سپس تدوین برنامه اجرایی توسعه و ساماندهی پژوهش های زنان نموده است .

مقدمه

یکی از مهمترین منابع استراتژیک در عصر فراصنعتی دانش است که ماحصل پژوهش می باشد بنابراین برنامه ریزی و سرمایه گذاری در امر تحقیق به عنوان تقویت کننده منبع استراتژیک می تواند هر کشوری را در عرصه رقابت جهانی، رفاه اقتصادی و رفاه ملی، ارتقاء توان رقابت بین المللی به طور موثر یاری نماید.

نگاه اجمالی به درصد در آمد ملی کشورهای صنعتی که در بخش تحقیقات سرمایه گذاری می شود و نتایج حاصل از آن که مولد ثروت و در آمد نیز می گردد و مقایسه آن با سایر کشورها نمودی از اهمیت پژوهش، ساماندهی و توسعه این مطالعات طی سالهای اخیر بوده است.

بررسی سیر تکاملی تحقیقات در جوامع پیشرو نشان می دهد که عوامل مختلفی در ساماندهی و توسعه فعالیتهای تحقیقاتی آنها دخیل بوده است. برخی از این عوامل عبارتند از: سیاستها و خط مشی ها، برنامه ریزی، کمیته و کیفیت نیروی انسانی، ساختارها، منابع اطلاعاتی و اطلاع رسانی، مدیریت، ضوابط و آیین نامه های اجرایی منابع مالی و سهمی شدن بخش غیر دولتی در تامین آن، انتشار و استفاده از نتایج تحقیقات، فراهم شدن تجهیزات مورد نیاز ... (درویشی، ۱۳۸۱).

مروری بر وضع تحقیقات در ایران نشان می دهد که موقعیت و نقش تحقیقات آن طور که شایسته است مورد توجه قرار نگرفته و در وضع موجود نیز پراکندگی، عدم هماهنگی، بی هدفی، بهره دهی کم و دوباره کاری و موازی کاری وجود دارد. هر چند در حال حاضر متولی امر تحقیقات در کشور وزارت علوم است و نقشه جامع تحقیقات کشور در دست تدوین می باشد، لیکن اقتصاد تک محصولی، هزینه بر بودن تحقیقات، سهم ناچیز بودجه پژوهشی از در آمد ناخالص ملی، عدم جایگاه اجتماعی تحقیق و محقق، کمبود نیروی انسانی کارآمد، مدیریت ضعیف و کمبود آگاهی مدیران از نقش و اهمیت تحقیقات در توسعه کشور، عدم آگاهی از نیازهای واقعی جامعه، بکارگیری منابع مختص تحقیقاتی در فعالیتهای غیر پژوهشی، نارسایی در منابع اطلاعاتی، بی توجهی به نتایج

پژوهش و عدم استفاده از آنها در بخش های ذی ربط، عدم ارتباط بین واحدهای تحقیقاتی از جمله موانع سا ما ندهی و توسعه تحقیقات در کشور هستند و لذا تازمانی که سیاست و استراتژی مشخصی در تدوین اهداف و برنامه های پژوهشی نداشته باشیم و برنامه ریزی و ساختار سازمانی مناسب، نیروی انسانی کارآمد و ... نباشد، هر گونه سرمایه گذاری و افزایش بودجه در این راستا، جز اتلاف منابع محدود کشور نتیجه ای در بر نخواهد داشت (خوانین زاده و مبین، ۱۳۸۱)

برای تبیین بهتر جایگاه تحقیقات در ایران نگاهی به چهار شاخص مهم و بین المللی در سایر کشورها خواهیم داشت

۱- اعتبار تخصیص یافته به امور پژوهشی ۴ تا ۷ دهم درصد تولید ناخالص ملی کشور است.

۲- تعداد پژوهشگران حرفه ای به ازای هر یک میلیون نفر جمعیت کشور شش هزار نفر می باشد.

۳- سرانه پژوهشی بین ۸۰ تا ۱۲۰ هزار دلار است.

۴- تعداد مقالات و تولیدات علمی پژوهشی ۷۰ درصد مقالات تولید شده می باشد.

برآورد اعتبارات تحقیقاتی کشورهای پیشرفته جهان حاکی از آن است که این کشورها به طور میانگین حدود پنج درصد تولید ناخالص ملی خود را صرف انجام تحقیق و توسعه می کنند (جلال آبادی و طاهری، ۱۳۸۳).

پژوهشهای مربوط به زنان نیز متأثر از وضعیت کلی تحقیقات در کشور است. نگاهی به پژوهشهای انجام شده در این حوزه نشان می دهد که هرچند بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و به ویژه در دو دهه گذشته □ به دلیل توجه خاص به مسائل زنان، پژوهش در این حوزه به خصوص از نظر کمیت رشد چشمگیری داشته است (نایینی، ۱۳۸۵)، اما وجود مشکلاتی از قبیل عدم اشراف به □ اطلاعات روزآمد از نیازهای اساسی و اولویتهای مطالعات زنان، فقدان برنامه جامع میان مدت و یا درازمدت پژوهش در □ این حوزه، فقدان ارتباط روشمند میان متولیان امور و محققان حوزه زنان، فقدان مخازن و شبکه های □ اطلاعاتی کافی، فقدان ارتباط □ و هماهنگی میان مؤسسات علمی و پژوهشی کشور و تبادل تجارب و اطلاعات مراکز تحقیقاتی □ مطالعات زنان (ناظر زاده کرمانی، ۱۳۸۰) نشان می دهد که تحقیقات انجام شده نتوانسته است به نیازهای اساسی مخاطبان خود پاسخ گوید.

بررسی اسناد و مدارک و پژوهشهای انجام شده نشانگر آن است که پژوهشهای مربوط به زنان نظام مند نیست. چراکه این پژوهشها در راستای برنامه منسجم و سیاستگزاری معین انجام نشده است. موازی کاری و پراکندگی در حوزه های مطالعاتی، رشد کمی مطالعات در برخی حوزه ها مانند حوزه علوم انسانی و بهداشت و کمبود مطالعات در حوزه های بین المللی، سیاسی و اقتصادی (مکنون، ۱۳۸۶) نشان دهنده فقدان برنامه ریزی نظام مند در پژوهشهای مربوط به زنان می باشد.

از سوی دیگر بررسی اسناد بالادستی نشان می دهد که در قانون اساسی (اصول ۳، ۱۰، ۲۰، ۲۱، ۳۱، ۴۳)، سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران^۱، سیاست ها و خط مشی های اجرایی قانون برنامه چهارم توسعه^۲، اصول، تکالیف و وظایف متعددی برای کیفیت بخشی، تعالی و توسعه توانمندی های زنان و استحکام و دوام خانواده در نظر گرفته شده است و بر اساس این مصوبات چهارده بند تحت عنوان «اسناد فراهی توسعه امور زنان و خانواده» در جهت دستیابی به اهداف و سیاستهای فوق به تصویب هیات محترم دولت رسیده است. در حالیکه با توجه به مشکلاتی که در بالا اشاره شد تحقق این امر ممکن نخواهد شد مگر با در دست داشتن برنامه ای منسجم و علمی که راهنمای عمل در این بخش خواهد بود. از آنجا که تاکنون چنین برنامه ای تهیه نشده است لذا مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری بر اساس این مصوبه ماموریت یافت تا با همکاری دستگاههای مرتبط برنامه اجرایی توسعه و ساماندهی امور پژوهشی مرتبط با امور زنان را تدوین کند. بدیهی است، این اقدام در جهت پاسخگویی به نیازها و حل مسائل مبتلا به حوزه زنان و در راستای هدفمند کردن تحقیقات در این حوزه و جلوگیری از اتلاف منابع مادی و انسانی در کشور بسیار مثمر ثمر خواهد بود.

۱ - برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تامین اجتماعی، فرصت های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره مند از محیط زیست مطلوب

۲ - سیاست ها و خط مشی های اجرایی جهت تحقق عدالت اجتماعی و امنیت انسانی زنان برگرفته از سند چشم انداز، بند ۱۲ سیاست ها، بند ج ماده ۱۱۱، بند الف ماده ۹۷، بند ز ماده ۹۵، بند ب ماده ۱۳۲.

تعریف مفاهیم

توسعه: در لغت به معنای وسعت بخشیدن است. یعنی رشد و گسترش و پیشرفت یک پدیده^۳، به معنای رشد تدریجی در جهت پیشرفته تر شدن، قدرتمند شدن و حتی بزرگ تر شدن است^۴. مفهوم توسعه فرایندی همه جانبه است که معطوف به بهبود تمامی ابعاد زندگی مردم یک جامعه از منظر اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و امنیتی است (امینی، ۱۳۸۵). و در صورتی پایدار خواهد بود که متناسب با وضعیت فرهنگی، ارزش ها و هنجارهای جامعه ی ایرانی – اسلامی باشد.

توسعه پژوهش: در این پژوهش منظور از توسعه پژوهش، رشد نشانگرهای کمی پژوهش مانند نشانگرهای مالی، انسانی و.... و ارتقای کیفیت پژوهشهای اجرا شده از منظر روش شناختی، کاربردی و.... می باشد.

ساماندهی: در لغت به معنای ایجاد نظم و ترتیب و آرایش اشیاء و رونق و رواج دادن به یک پدیده است^۵. تبیین ویژگی ها، تعیین مشخصات، چگونگی انجام کار را ساماندهی^۶ می نامند که هدف از آن ایجاد نظم و ترتیب، پیش بینی و نظارت بر آن و اثربخشی شیوه های انجام کار است (مینزبرگ، ۱۳۷۳).

ساماندهی پژوهش های زنان: در این مطالعه منظور از ساماندهی پژوهش، تعیین فعالیتهای موثر بر نظام مند شدن پژوهشهای زنان و دسته بندی آنها بر حسب وظایف و ماموریت های تعریف شده دستگاههای اجرایی کشور با توجه به اصل برقراری هماهنگی و نظارت می باشد.

سازماندهی: عمل بازآرایی اجزاء است که بر اساس یک یا چند قاعده صورت می گیرد. در علوم مدیریت سازماندهی را فرآیندی می دانند که طی آن با تقسیم کار میان افراد و گروه های کاری و ایجاد هماهنگی میان آنها، برای کسب اهداف تلاش می شود (رضایان، ۱۳۷۶)

^۳ - فرهنگ دهخدا

^۴ - فرهنگ لغات آکسفورد، ۲۰۰۱

^۵ - دهخدا منبع قبلی

^۶ - Formulation

استراتژی: در فرهنگ توصیفی علوم تربیتی (فر میهنی، ۱۳۷۸) استراتژی این گونه تعریف شده است: «استراتژی» عبارت است از چهارچوبی که مجموع حرکات و اقدامات اصلی را برای دستیابی به اهداف ترسیم می کند و چگونگی منابع را برای به دست آوردن موقعیت های مطلوب و خنثی کردن تهدیدها در حال و آینده بیان می دارد (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۶۹).

چشم انداز: جهت گیری های اساسی است که در فرآیند برنامه ریزی توسعه پیموده می شود. به عبارتی دیگر، اصولی که با نگاه و توجه به چالش ها تعیین کننده ی جهت گیری های آینده سازمان است. سازمان با توجه به چشم اندازها وضعیت موجود را تغییر داده و بهبود می بخشد.

نقاط ضعف:^۸ عواملی هستند که باید برای دستیابی به اهداف غایی اصلاح شود. به عبارتی دیگر نقاط ضعف، عوامل بازدارنده ای است که در داخل سازمان وجود دارد و مانع رسیدن سازمان به اهداف می شوند.

نقاط قوت:^۹ عواملی هستند که در مرحله اجرایی استراتژی ها و پروژه ها مؤثر خواهند بود. به عبارت دیگر عوامل جلوبرنده ای هستند که در داخل سازمان وجود داشته و کمک می کنند سازمان به اهداف خویش برسد. نقاط قوت و ضعف در زمره فعالیت های قابل کنترل سازمان قرار می گیرند که سازمان آن ها را به شیوه ای بسیار عالی یا بسیار ضعیف انجام می دهد (فردآر، ۱۳۸۰).

تهدیدها:^{۱۰} عواملی موجود در محیط است که می توان از آن ها پرهیز و یا تأثیر منفی آن ها را کاهش داد. در واقع عوامل بازدارنده ای هستند که در خارج از سازمان قرار دارند.

---

7 - Vision

8 - Weaknesses

9 - Strengths

10- Threats

فرصت‌ها^{۱۱}: فرصت‌ها، شرایط موجود در محیط است که بدون استفاده مانده است. مقصود از فرصت‌ها و تهدیدها، رویدادها و روندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بوم‌شناسی، محیطی، سیاسی، قانونی، دولتی، فن‌آوری و رقابتی است که می‌توانند به میزان زیاد در آینده به سازمان منفعت یا زیان برسانند: فرصت‌ها و تهدیدها به میزان زیادی خارج از کنترل یک سازمان است (فرد آر، منبع قبل).

پژوهش‌های زنان: منظور تمامی پژوهش‌هایی است که توسط پژوهشگران اعم از زن و مرد پیرامون موضوع زنان در سطح کشور انجام شده است.

سند برنامه ملی: در این پژوهش منظور سند بخشی مرکز آموزش و خانواده است که حاوی وضعیت موجود، وضعیت مطلوب کمی و کیفی، نقاط قوت و ضعف، راهبردها و راهکارها، سیاستها و خط مشی‌ها و برنامه‌های اجرایی و وظایف و تکالیف دستگاه‌های اجرایی کشور پیرامون موضوع مربوطه "ساماندهی و توسعه پژوهش‌های زنان" است.

سیاستگذاری و تعیین خط مشی‌های تحقیقات: به مجموعه‌ای از تدابیر قانونی و اجرایی اطلاق می‌شود که هدف آن سازمان‌دهی، هدایت، تشویق و تنظیم فعالیتهای تحقیقاتی در راستای هدف توسعه می‌باشد. این تدابیر از سوی بالاترین رده‌های سازمانی اتخاذ شده و حاوی اصول، اهداف و مقاصد کلان برای پیشبرد تحقیقات است.

برنامه ریزی تحقیقات: برای اجرای سیاستها و خط مشی‌های تحقیقات وجود برنامه امری ضروری است. برنامه ریزی تحقیقات، تجهیز منابع و امکانات به طریق علمی و منظم و استفاده بهینه از آنها جهت تحقق اهداف و سیاستهای تحقیقاتی می‌باشد. در این برنامه ریزی لازم است قابلیت‌ها و تواناییهای فعلی مشخص شود؛ نیازها و اولویتهای تحقیقاتی مشخص گردد و مناسب‌ترین روشها برای تحقق اهداف و سیاستها ارائه شود (درویشی، ۱۳۸۱). همچنین برنامه ریزی را پیش‌بینی مجموعه فعالیتهای، اقدامات یا عملیات برای رسیدن به هدف با توجه به امکانات و محدودیتهای ارزشهای حاکم بر جامعه می‌دانند (امیر شقاقی و قهرمانیان، ۱۳۸۱).

¹¹ - Opportunities

ساختار سازی مناسب تحقیقات: شوراهایی در سطح وزیران، مرکب از برگزیدگان دولتی و نمایندگان سازمانهای آموزشی و تحقیقاتی در سطح کلان است که تصمیمات مربوط به سیاستها و خط مشی ها کلی تحقیقات در آن اتخاذ می گردد و در سطح پایین تر، وزارتخانه ها و سازمانهای دولتی علمی و اجرایی، سیاستهای اتخاذ شده را در برنامه های تحقیقاتی بلند مدت متبلور می سازند (خوانین زاده و مبین، ۱۳۸۱).

نیروی انسانی پژوهشگر: به افرادی اطلاق می شود که علاوه بر تخصص، علاقه مندی و پشتکار در امر پژوهش، دارای تفکر بدیع بوده و می باشند.

مدیریت صحیح و استمرار سیاستگذاری: مدیریت تحقیقاتی دارای ویژگیهای خاص می باشند. مدیران تحقیقاتی باید علاوه بر آشنایی با فنون مدیریت خود افرادی خلاق، کنجکاو آگاه و حساس به محیط، انعطاف پذیر و مبتکر بوده و سخت کوشی و اعتماد به نفس در وی بارز باشد. نکته ای که در خصوص مدیران تحقیقاتی باید مد نظر قرار گیرد این است که در صورت واجد شرایط بودن، جابجایی و تغییر آنها با سرعت انجام نگیرد زیرا تحقیقات یک کار زمان بر است و احتیاج به برنامه بلند مدت دارد و تغییر مدیران سبب ایجاد اختلال در اجرای برنامه ها و عدم تداوم سیاستگذاری می شود.

تامین منابع مالی تحقیقات: منابع مالی از عوامل پشتیبانی کننده تحقیقات هستند. میزان بودجه تعیین شده برای تحقیقات نشان دهنده میزان تعهد مدیریت و تصمیم گیران سازمان نسبت به تحقیقات می باشد.

به کارگیری نتایج تحقیقات: استفاده از نتایج تحقیقات بهترین حامی و پشتیبان استمرار اجرای تحقیقات مطابق با نیازها خواهد بود. بنابر این باید روشهایی اتخاذ گردد که اولاً بر اساس نیازها باشد ثانياً روشهای به کارگیری نتایج آن پیش بینی گردد.

سرمایه گذاری ساختمانی، تاسیساتی و تجهیزاتی: پیش بینی محل مناسب برای تحقیقات، فراهم نمودن تجهیزات لازم و به طور کلی ایجاد محیط مناسب برای محقق که بتواند با فراغ بال به کار پژوهش پردازد از عوامل توسعه تحقیقات است.

ارزیابی تحقیقات: شناخت نارسائیهها و آگاهی از چگونگی و میزان تحقق اهداف تحقیقاتی از جمله ابزارهای اساسی است که بایستی در اختیار تصمیم گیران، برنامه ریزان و سیاستگذاران امر تحقیقات قرار گیرد تا از این طریق تصمیمات لازم جهت نیل به اهداف، بهبود روشها و افزایش بازدهی اتخاذ شود (درویشی، منبع قبلی)

مبانی نظری

الف- دیدگاه قرآن کریم در باب اهمیت علم و پژوهش

در قرآن کریم در بسیاری از آیات به مسئله علم آموزی و تحقیق و جستجوی علمی توجه شده است که مخاطب آن

زنان و مردان است و در زیر به برخی از آیات اشاره می شود:

آیه ۵۰ سوره انعام " آیا کور با بینا برابر است ؟ " آیا تفکر نمی کنید

// ۱۳۷ // آل عمران " پس در زمین بگردید و عاقبت کار دروغگویان را ببینید .

// ۱۹۱ // آل عمران " و کسانی که در خلقت آسمان ها و زمین تفکر می کنند " .

// ۱۹۰ // آل عمران " و در خلقت آسمان ها و زمین و پیدایش شب و روز نشانه هایی است برای اهل خرد " .

// ۱۸۵ // اعراف " آیا در ملکوت آسمان ها و زمین نظر نمی کنید " .

// ۶ // حجرات " اگر برای شما خبری آوردند ، تحقیق کنید تا در آینده پشیمان نشوید " .

// ۸ // روم " آیا در نفس خود نمی اندیشید ؟ " .

// ۹ // روم " آیا در زمین سیر نمی کنید تا عاقبت کار پیشینیان خود را ببینید ؟ " .

// ۲۱۹ // بقره " پس از ذکر فواید و مضار شرابخواری می فرمایند ، این ها را برای کسانی بیان کردیم که اهل

تفکر هستند " .

// ۲۱-۱۷ // غاشیه " آیا به خلقت شتر نمی نگرید ... " .

// ۳ // ملک " آیا اهل بصیرت سستی و فطرتی در کائنات مشاهده می کنند ؟ " .

// ۲۴ // عبس " در طعام خود به چشم خرد بنگر " .

// ۶۹-۶۴ // واقعه تاکید بر تفکر و اندیشه در منشاء نزول برکات آسمانی ، رویاندن گندم ..

// ۳۶ // نحل " پس بگردید در زمین و عاقبت کار دروغگویان را بنگرید

ب- مطالعه اسناد فرادستی مرتبط با ساماندهی و توسعه پژوهش های زنان

ب- ۱) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

در مقدمه قانون اساسی، جایگاه زنان و خانواده در آینده نظام جمهوری اسلامی ایران تبیین شده است که بیانگر توجه خاص به امور زنان و خانواده در نظام توسعه ای کشور است. در بازبینی فصول چهارده گانه و اصول ۱۷۷ گانه قانون اساسی، اصول زیر در مورد امور زنان بیان شده است:

اصل ۲۰: همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

اصل ۲۱: دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهت با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

ایجاد زمینه های مساعد برای رشد زن و احیای حقوق مادی و معنوی او.

همچنین بند چهارم از اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اشاره بر تقویت روح و ابتکار و تشویق محققان و بند ۱۳ اشاره به تأمین خود کفایی در علوم و فنون شده است که به منظور تأمین و نیل به اهداف مذکور باید نسبت به سیاستگذاری و برنامه ریزی در راستای توسعه و رشد درونزا اقدام نمود.

ب- ۲) سند چشم انداز بیست ساله در افق ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران

در سند چشم انداز بیست ساله کشور ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن آوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین الملل. جامعه ایرانی در افق این چشم انداز چنین ویژگی هایی خواهد داشت:

- توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود، و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش های اسلامی، ملی و انقلابی، با تاکید بر مردم سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان ها و بهره مند از امنیت اجتماعی و قضایی.

- برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فن آوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی.
- برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره مند از محیط زیست مطلوب.
- دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن آوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل.
- الهام بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم سالاری دینی، توسعه کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکر و اجتماعی، تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای بر اساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ره)
- دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت. «

ب-۳) سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران - امور فرهنگی، علمی و فناوری

- اعتلا و عمق بخشی و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی بر پایه قرآن و مکتب اهل بیت (ع)،
- استوار کردن ارزشهای انقلاب اسلامی در اندیشه و عمل، تقویت فضایل اخلاقی و ایمان، روحیه ایثار و امید به آینده، برنامه ریزی برای بهبود رفتارهای فردی و اجتماعی، زنده و نمایان نگاهداشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاستگذاریها و برنامه ریزیها،

- سازماندهی و بسیج امکانات و ظرفیتهای کشور در جهت افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان،
- تقویت نهضت نرم افزاری و ترویج پژوهش،
- تقویت و تسهیل حضور فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در مجامع جهانی و سازمانهای فرهنگی بین المللی.

ب-۴) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی ۱۳۸۸ - ۱۳۸۴

مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱ مجلس شورای اسلامی

ماده ۴۵: دولت موظف است به منظور گسترش بازار محصولات دانایی محور و دانش بنیان، تجاری سازی دستاوردهای پژوهشی، نوآوری و گسترش نقش بخش خصوصی و تعاونی در این قلمرو، اقدام های زیر را انجام دهد:

بند ج، اتخاذ تدابیر لازم جهت بیمه قراردادهای پژوهشی، فنی و فعالیت های تولیدی و خدماتی که بر اساس دستاورد های پژوهشی داخلی انجام گیرد.

بند د: حمایت از کلیه پژوهشهای سفارشی (دارای متقاضی) از طریق پیش بینی اعتبار در بودجه سنواتی،

بند ه: توسعه ساختارها و زیر بناهای لازم برای رشد فعالیت های دانایی محور در بخش دولتی و خصوصی به ویژه ایجاد و گسترش پارک ها و مراکز رشد علم و فناوری،

بند و: اقدام برای اصلاح قوانین و مقررات و ایجاد تسهیلات لازم جهت ارجاع کار و عقد قرارداد فعالیت های پژوهشی و فنی دولت با بخش خصوصی و تعاونی و حمایت از ورود بخش خصوصی و تعاونی به بازارهای بین المللی در قلمرو دانش و فن آوری،

بند ز: اتخاذ تدابیر و راهکارهای لازم جهت حمایت مالی مستقیم از مراکز و شرکت های کوچک و متوسط بخش خصوصی و تعاونی برای انجام تحقیقات توسعه ای که منجر به ابداع، اختراع و ارتقای محصولات و روش های می شود.

بندج: کمک به تاسیس صندوق های غیر دولتی پژوهش و فناوری،

بندط: پیش بینی تمهیدات و سازوکارهای لازم به منظور ارزش گذاری و مبادله محصولات نامشهود دانایی محور.

ماده ۴۶ : دولت موظف است به منظور برپاسازی نظام جامع پژوهش و فناوری اقدام های زیر را به انجام برساند :

الف : طراحی و پیاده سازی نظام ملی نوآوری بر اساس برنامه جامع توسعه فناوری و گسترش صنایع نوین،

ب : سازماندهی نظام پژوهش و فناوری کشور تا پایان سال اول برنامه چهارم از طریق تعیین اولویت ها ، هدفمند

کردن اعتبارات ، اصلاح ساختار واحد های پژوهشی در قالب ماموریت های زیر :

- تربیت نیروی انسانی روز آمد در فرایند پژوهش و فناوری،

- توسعه مرزهای دانش،

- تبدیل ایده به محصولات و روش های جدید،

- تدوین و تولید دانش فنی و انجام تحقیقات نیمه صنعتی،

- انتقال و جذب فناوری،

- پژوهش به منظور افزایش توان رقابتی بخش های تولیدی و خدماتی کشور،

- انجام پژوهشهای کاربردی در خصوص حل مشکلات کشور،

ج : نوسازی شیوه های مدیریت پژوهش از جمله پژوهش و فناوری همگن دستگاه اجرایی با ماموریت توزیع هدفدار

و بهینه اعتبارات تحقیقاتی و نظارت و پایش فعالیت ها در زمینه های علمی مربوطه با تکیه بر شاخص های جهانی،

د : توسعه همکاری های موثر بین المللی در عرصه پژوهش و فناوری از طریق اصلاح و ساده سازی قوانین مربوطه،

ه : یکنواخت سازی سرمایه گذاری دولت در امر پژوهش و فناوری موضوع بند " ب " به میزان حداقل دودرصد

تولید ناخالص داخلی از محل اعتبارات عمومی دستگاه های اجرایی (به استثنای سود سپرده بانکی) و موسسات

انتفاعی وابسته به دولت و بخش غیر دولتی تا پایان برنامه چهارم و سمت دهی سرمایه گذاری های فوق در جهت

پژوهشهای ماموریت گرا و تقاضا محور .

ماده ۴۷ : به منظور ایجاد و توسعه شرکت های دانش بنیان و تقویت همکاری های بین المللی ، اجازه داده می

شود واحدهای پژوهشی و فناوری مستقر در پارک های علم و فناوری در جهت انجام ماموریت های محوله از

مزایای قانونی مناطق آزاد در خصوص روابط کار، معافیت های مالیاتی و عوارض سرمایه گذاری خارجی مبادلات مالی بین المللی برخوردار باشند.

ماده ۴۹: بند الف: دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی دولتی و همچنین فرهنگستان های تخصصی دارای مجوز ..... بدون الزام به رعایت قانون محاسبات عمومی، قانون استخدام کشوری و سایر قوانین و مقررات عمومی اداری مالی و استخدامی اداره خواهند شد.

ماده ۱۵۴: بند الف ذیل این ماده اشعار می دارد، به منظور تسهیل در استفاده از تخصص و توان فنی کادر علمی دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی و جهت گیری پژوهشهای دانشگاهی به سمت نیازهای علمی و تخصصی کشور به دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی کشور و مراکز تحقیقاتی مصوب اجازه داده می شود با رعایت مراتب زیر نسبت به تشکیل شرکت های دولتی خدمات علمی، تحقیقاتی و فنی با رعایت مقررات خاص و تابع قانون تجارت مبادرت کنند.

بند ۲ ذیل همین ماده اشعار می دارد، " حداکثر ۴۹ درصد از سهامداران این شرکت اعضای هیات علمی، کارشناسان پژوهشی می باشند و این گروه از محدودیت قانون منع مداخله کارکنان دولت در معاملات دولتی مصوب ۱۳۳۷/۱۰/۲۲ مستثنی هستند.

ب- ۵) ابلاغ سیاست های کلان مقام معظم رهبری در برنامه پنجم توسعه به رئیس جمهور در تاریخ ۸۷/۱۰/۲۲

الف - تحول در نظام آموزش عالی و پژوهش در موارد زیر:

- افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به سه در صد تا پایان برنامه پنجم و افزایش ورود دانش آموختگان دوره کارشناسی به دوره های تحصیلات تکمیلی به ۲۰ درصد.
- دستیابی به جایگاه دوم علمی و فناوری در منطقه و تثبیت آن در برنامه پنجم،
- ارتباط موثر بین دانشگاه و مراکز پژوهشی با صنعت و بخش های مربوط جامعه،

- توانمند سازی بخش های غیر دولتی برای مشارکت در تولید علم و فناوری،

- دستیابی به فناوری های پیشرفته مورد نیاز.

ب- ارتقای کمی و کیفی مراکز و فعالیت های پژوهشی و ترویج نظریه پردازی، نقد و آزاد اندیشی

ج- گسترش حمایت های هدفمند مادی و معنوی از نخبگان و نوآوری علمی و فناوری از طریق ارتقای منزلت

اجتماعی، ارتقای سطح علمی و مهارتی، رفع دغدغه خطر پذیری مالی در مراحل پژوهشی و آزمایشی نوآوری ها

، کمک به تجاری سازی دستاورد های آنان،

د- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در صحنه های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه

عرصه ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.

ارزیابی وضعیت موجود

الف- توصیف وضع موجود

وضعیت موجود تحقیقات در ایران بر اساس نشانگرهای توسعه

مطالعات نشان می دهد که وضعیت تحقیقات در برنامه های توسعه کشور با توجه به نشانگرهای توسعه تحقیقات به

شرح زیر است:

• اعتبار تخصیص یافته به امور پژوهشی، چهار تا هفت دهم درصد تولید ناخالص ملی کشور است.

• تعداد پژوهشگران حرفه ای به ازای هر یک صد هزار نفر جمعیت کشور ۶۰۰ نفر است.

• سرانه پژوهشی ۹۰۰ دلار است.

• تعداد مقالات و تولیدات علمی - پژوهشی سه دهم درصد می باشد.

آمارها نشان می دهد در سال ۱۳۵۷ اعضای هیات علمی کشورمان کمتر از ۵۰۰۰ نفر بوده، که این تعداد در سال

۱۳۸۳ به ۴۲۰۰۰ نفر رسیده و در سال ۱۳۸۷ در یک جهش چشمگیر به ۵۳ هزار نفر رسیده است. تعداد مقالات

نمایه شده در زمان پیروزی انقلاب ۵۰۰ مورد بوده است که در سال ۱۳۸۳ به ۳ هزار و ۸۰۰ مقاله و در سال ۸۷ به

سیزده هزار مقاله رسیده است. تعداد اختراعات کشور که در بدو پیروزی انقلاب کمتر از ۳۰ مورد بود به ۱۴۰۰۰ اختراع در سال ۸۷ رسیده است (داودی، ۱۳۸۷). این آمارها حاکی از آن است که در مقایسه با فعالیت های پژوهشی قبل از انقلاب پیشرفت های زیادی دیده می شود. در عین حال با وضعیت مطلوب و بیانات مقام معظم رهبری مبنی بر کسب جایگاه اول در منطقه، هنوز فاصله بسیار است.

این در حالی است که در کشور ما علیرغم تاکیدات مقام معظم رهبری و اهمیتی که ایشان برای امر پژوهش قائل هستند اعتبار تخصیص داده شده به تحقیقات بسیار اندک است.... به نحوی که میزان این اعتبار در سال ۸۴، ۰/۶۵ درصد GDP بوده و در سال ۸۵ به ۰/۴۵ درصد کاهش یافته است و تا تحقق اهداف برنامه فاصله بسیار داریم این در حالی است که تنها وقتی اهداف برنامه محقق می شود که این رقم به ۱/۲ تا ۱/۵ افزایش یابد (عباسپور تهرانی، ۱۳۸۵).

ملزومات اصلی توسعه علم و فناوری را می توان اعتبارات تحقیقاتی بخش دولتی از تولید ناخالص داخلی، سرمایه های انسانی، نظام اطلاع رسانی، آزمایشگاه ها و تجهیزات، مراکز رشد، پارک های فناوری، فن بازارها، ارزیابی علمی اختراعات و حمایت از نوآوری، سیاست و اولویتهای پژوهش و فناوری و غیره دانست. بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران، شاخص تعداد محققان در یک میلیون نفر جمعیت در سالهای ۱۳۷۷، ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱ به ترتیب ۳۳۴، ۳۹۲ و ۲۹۵ نفر می باشد. مجموعه شواهد از جمله رشد مراکز تحقیقاتی، تعداد مقالات، صحت آمار فوق را در خصوص کاهش تعداد محققان زیر سؤال می برد. مقایسه شاخص تعداد محقق در یک میلیون نفر با میزان آن در کشورهای پیشرفته که بین ۲ تا ۵ هزار نفر می باشد فاصله زیاد ما با این کشورها را در این خصوص نشان می دهد (گزارش سند برنامه سوم توسعه، ۱۳۸۳). همچنین در سال ۱۳۷۹ الی ۱۳۸۲ سهم اعتبارات تحقیقات بخش دولتی از تولید ناخالص داخلی به ترتیب ۰/۳۱، ۰/۳۸ و ۰/۴۹ بوده است. این شاخص در کشورهای پیشرفته ۲ تا ۴/۵ درصد است. مقایسه این شاخص با اهداف پیش بینی شده در برنامه سوم حاکی از آن است که در هیچ یک از این سالها اهداف مورد نظر تحقق نیافته است. میزان تحقق این اهداف در سالهای ۱۳۷۹-۱۳۸۲ به ترتیب ۶۰/۸، ۶۰/۳،

۵۰/۷ و ۵۶/۳ درصد بوده است. عدم تخصیص اعتبارات کافی و مناسب به این بخش از علل عدم تحقق اهداف مورد نظر در برنامه سوم توسعه می‌باشد (گزارش اقتصادی سند برنامه سوم توسعه کشور، ۱۳۸۳).

طبق بررسی‌های به عمل آمده بودجه پژوهشی کشور و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بر اساس مدل و منطق خاصی توزیع نمی‌شود. بطوریکه در برنامه چهارم توسعه کشور بحث هدفمند کردن اعتبارات پژوهش و فناوری در بند ب ماده ۴۶ مطرح شده است.

وضعیت تحقیقات مرتبط با زنان با توجه به نشانگرهای توسعه

اعتبار: آمارها حاکی از آن است با اینکه نیمی از جمعیت جامعه را زنان تشکیل می‌دهند ولی سهم مجزائی برای پژوهش در امور زنان در آمار رسمی و بودجه بندی کشور دیده نشده است. عدم حمایت مالی دولت از پژوهشهای بنیادی و مهم مرتبط با زنان بیانگر کم اهمیت دانستن این موضوع از سوی سازمانهای متکفل توزیع بودجه است. این مسئله باعث سوق دادن پژوهش‌های مرتبط با زنان به مباحث روبنایی و عامه پسند می‌شود و پیامد آن عدم موفقیت تحقیقات زنان در پیش بینی، هدایت، و کنترل تغییرات اجتماعی می‌باشد. توضیح آنکه امور پژوهشی زنان در سه مرکز به طور مشخص اجرا می‌شود، مرکز امور زنان و خانواده زنان، مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران و پژوهشکده زنان دانشگاه الزهرا (س) که در تخصیص بودجه تحقیقاتی، هیچ کدام از این سه مرکز به تنهایی دارای بودجه مستقل نیستند و حمایت مالی آنها از سوی مراکز و نهادهای دیگری مانند ریاست جمهوری و وزارت آموزش عالی یا سفارش‌های پژوهشی تامین می‌شود (حجازی، ۸۳)

تعداد پژوهشگران حرفه‌ای در حوزه مطالعات مرتبط با زنان: با توجه به نقصان سیستم اطلاع رسانی در حوزه مطالعات زنان، آمار دقیق در این شاخص در دسترس نیست.

سرانه پژوهشی: سرانه پژوهشی با توجه به نشانگرهای جایگاه تحقیقات در ایران ۹۰۰ دلار می‌باشد.

تعداد مقالات و تولیدات پژوهشی مرتبط با زنان: تعداد مقالات و تولیدات پژوهشی مرتبط با زنان طی سال‌های ۱۳۶۱ تا ۱۳۸۷ تقریباً ۹۵۰۰ عدد بوده است.

ب- تبیین وضع موجود

ب-۱) عوامل روش شناختی

- پژوهش های مسائل زنان نسبت به سایر تحقیقات اجتماعی دارای ابعاد دقیق تر و پیچیده تر و متفاوت تری است. این پیچیدگی و تفاوت از مرحله کسب اطلاعات اولیه برای انجام پژوهش آغاز و تا آخرین مرحله یعنی استفاده از نتیجه پژوهش ادامه می یابد. به عبارت دیگر محقق نمی تواند عیناً همان روش های تحقیقاتی را که در سایر مسائل اجتماعی استفاده می کند، به کار گیرد. او در عمل با موانع، مشکلات و مسائل پیش بینی نشده ای مواجه خواهد گردید و لازم است برای مقابله با آن، مهارت ها، تجربیات و آموزش های لازم را از قبل کسب نماید (ناظر زاده کرمانی، ۱۳۸۳).
- وجود محدودیتهای اجتماعی خاص در حوزه پژوهشهای زنان (گاهی زنان از دادن پاسخ صحیح و حتی پاسخ ظفره می روند) خصوصاً وقتی پرسشگران مرد باشند این محدودیت ها شدت بیشتری می یابد^{۱۲}.
- برخی موانع روش شناختی در حوزه مطالعات زنان عبارتند از:
  - ابزارهای معمول مشاهده برای درک و استنباط برخی از مسائل زنان و یافتن منطق درونی رفتار آنان کافی نیست. تحلیل درست و واقع بینانه در مورد زنان و یافتن گرایشها و برداشتهای واقعی آنان درباره یک موضوع، در بسیاری از موارد از طریق پرسشنامه و مصاحبه و نظر خواهی قابل احراز نیست و به طریق اولی از طریق مطالعه اسناد و آمار کمی، ادراک نمی شود. سبب آن، این است که مسائل خاص زنان کمتر بروز عینی و خارجی دارد. کمتر فاش می شود. کمتر خود یا جامعه به آن اعتنا می کنند. کمتر به روی سطح می آید و غالباً در زوایای نیمه تاریک و پنهان جامعه باقی می ماند و به خصوص زنان خود مایل به گزارش و صحبت کردن در مورد آنها با یک فرد خارجی نیستند.

^{۱۲} - اکراه زنان از ارائه پاسخ می تواند به چند دلیل صورت گیرد. گاهی همسر آنان مخالف چنین مسئله ای است. گاهی ترس از برملا شدن اسرار مگوی زندگی را دارند و مهمتر از همه اعتقاد به بی فایده بودن این تحقیقات دارند.

- کشف روابط علی میان متغیرها در مورد مسائل زنان چندان آسان نیست. در بسیاری از اوقات، ابعاد و علل مسائل زنان به حالت پیشداورانه ای مفروض گرفته می شود و درباره سوابق، ریشه ها، علل و انگیزه های مسائل زنان به طور یک جانبه، دلبخواهی و گاه کلیشه ای حکم می شود. بعنوان مثال بی قید و احتیاط حکم کلی می شود که: که زنان احساساتی تر، حسودتر، کم طاقت تر، غیر عقلانی تر از مردانند. از نظر قدرت استدلال، مدیریت و تعقل اقتصادی، توان محدودتری از آقایان دارند. آنها به خودآرایی و خودنمایی کشش بیشتری دارند، در عوض از شجاعت و غیرت کمتری برخوردارند... و از این قبیل پیشداوریهها. بنابراین برای محقق دشوار است که از هنجارهای موجود و گزاره های فرموله شده و نظام اخلاقی - عرفی جامعه بتواند خود را رها ساخته و حقایق ناگفته را (مخصوصا اگر برخلاف اصول مفروض گرفته باشد) بازگو کند و با مقاومت جامعه مواجه نگردد.

- نارسایی در مسئله شناسی علمی نسبت به موضوعات، معضلات، آسیب ها □ در حوزه زنان،

- پیچیدگی، گستردگی، □ فراوانی مسائل زنان و مساله محور نبودن آن (منبع قبلی)،

- فقدان عقبه علمی با رویکرد ارزش های دینی (رجوع شود به پایگاه اطلاع رسانی شبکه زنان کارآفرین)،

- کمبود مستندات مرتبط با مبانی نظری در حوزه زنان،

- کمبود پژوهش های علمی و قابل استناد در سطح منطقه ای - ملی - بومی

- نگاهی به پژوهش مکنون (۱۳۸۶) که در مجموع حدود ۵۲۴۵ عنوان تالیف و پژوهش در حوزه زنان را از مراکز

مختلف تحقیقاتی بین سالهای ۱۳۶۱ لغایت ۱۳۸۳ در سراسر کشور جمع آوری نموده است نشان می دهد که:

• در بین موضوعات مختلف، بیشترین فراوانی به موضوعات فرهنگی اختصاص یافته است.

• میانگین طرح های سفارشی دانشگاه ها در مقایسه با طرح های سفارشی سازمان های دولتی از فراوانی

کمتری برخوردار است. در صورتی که با توجه به رسالتی که دانشگاه ها بر عهده دارند، عکس آن انتظار

میرفت.

- سازمان های غیر دولتی بیشتر طرح های خود را به زنان و سازمان های دولتی بیشتر طرح های خود را به مردان واگذار کرده اند . شاید بتوان چنین نتیجه گرفت که سازمان های دولتی در واگذاری طرح های پژوهشی خود به مردان اعتماد بیشتری دارند .
- مطبوعات بیشترین سفارش طرح های پژوهشی را دارند.
- تحقیقات در دو مقطع زمانی ۱۳۷۴ و ۱۳۸۰ به دلیل تقارن با برگزاری دو اجلاس جهانی زنان بالاترین فراوانی را نشان می دهد .
- از سال ۱۳۷۸ که رشته مربوط به مطالعات زنان در دانشگاه ها ایجاد شده ، مطالعات مربوط به زنان از رشد فزاینده ای برخوردار شده است .
- از کل ۱۶۱۸ یافته جمع آوری شده در سطح جهانی ۶۹/۸ درصد (۱۲۴۳ مورد) در باره مسائل فرهنگی ، ۱۵/۴ درصد (۱۹۲ مورد) در مورد مسائل سیاسی و ۱۴/۷ درصد (۱۸۳ مورد) در باره مسائل اقتصادی است .
- از کل ۴۳۵ یافته جمع آوری شده در سطح منطقه ای ، ۵۲/۹ در صد فرهنگی ، ۲۳/۹ در صد سیاسی ، و ۲۳/۲ در صد اقتصادی می باشد .
- از کل ۳۵۸۷ یافته در سطح ملی ، ۵۸/۸ درصد فرهنگی ، ۲۵/۳ درصد اقتصادی و ۱۵/۹ در صد مربوط به مسائل سیاسی بوده است .
- - همچنین در تحقیقات مربوط به حوزه بهداشت و سلامت از مجموع ۳۲۱۶ عنوان پژوهش اخذ شده از پایگاه اطلاع رسانی وزارت علوم ، تحقیقات و فن آوری نتایج زیر به دست آمده است :
- الف : بیشترین فراوانی (۲۴۸۵ مورد) پایان نامه و طرح پژوهشی تحقیقات انجام گرفته در سال های اخیر ، به حوزه بهداشت و درمان و سلامت زنان اختصاص یافته که این خود دلیلی بر رشد سریع اینگونه تحقیقات در جامعه می باشد.

- سرطان ، بیماری و نارسائی های خونی ، مشکلات مربوط به زنان و زایمان ، بهداشت دهان و دندان به ترتیب بالاترین فراوانی را به خود اختصاص داده اند. فراوانی پژوهشهای دیگری که انجام شده است به شرح زیر می باشد:

- ب : پژوهشهایی با عناوین اجتماعی ۶۳۱ مورد
- ج : پژوهشهایی با عناوین حقوق ۷۸ مورد
- د : پژوهشهایی با عناوین ادبیات ۱۷ مورد
- ه : پژوهشهایی با عناوین هنر ۵ مورد
- همچنین صدا و سیما ۲۰ طرح و سازمان تبلیغات اسلامی یک طرح در این حوزه انجام داده است.

۲-ب) عوامل فرهنگی

مشکلات پژوهش در حوزه زنان را می توان از منظر فرهنگی به شرح زیر دسته بندی کرد:

- از جمله □ موانع فرهنگی در حوزه مطالعات زنان این است که تا کنون مسائل زنان به عنوان یک رشته □ علمی- تخصصی لحاظ نشده است. این موضوع به اندازه ای عام فرض شده است که همواره بحث زنان □ به عنوان بحث فرعی محسوب می گردد و وجاهت علمی چندانی ندارد تا در پیکره مباحث □ آکادمیک و علمی مطرح شود (رجوع شود به پایگاه شبکه زنان کارآفرین).
- تحقیق برای مسائل زنان حاوی دیدگاه های □ افراطی (حمایت بی دریغ و نسنجیده از زنان) و تفریطی (نادیده گرفتن مشکلات جامعه □ زنان) است که منجر به عدم ارائه دیدگاه های علمی فارغ از تعصبات جنسیتی □ یا تفکرات مردسالارانه می شود. گاهی نویسندگان مرد که به سفارش □ بنیادها و پژوهشکده های زنان مطالبی می نویسند نیز به حمایت بی دریغ از زنان □ می اندیشند و گاهی به مقولات نظری صرف نظر از کاربردهای اجتماعی و معضلات جاری روی □ می آورند .

- تولد نارس تحقیقات علمی زنان در ایران با تقلید غلط و یک‌سویه از غرب با ریشه‌ای آموزشی فاقد روش پژوهشی، نگاه سطحی و عوامانه به توسعه تحقیقات علمی زنان، قشری‌گرایی و شعارزدگی در عرصه مسائل زنان نیز از جمله این موانع بشمار می‌رود (رجوع شود به پایگاه اطلاع‌رسانی زنان کارآفرین).

- پنهان ماندن مسائل زنان: پژوهشگر مسائل زنان قبل از ساختن مفاهیم و مدل تحقیقاتی بر اساس فرضیه اش، نیازمند کسب اطلاعات اولیه برای پیدا کردن مشکل یا طرح سوال اولیه تحقیق است. اما در جوامعی که روند جامعه‌پذیری و اجتماعی شدن با پذیرش نظام قدرت مردان، همزمان و همگام است، طبیعی است که مسائل زنان در نیمه تاریک جامعه قرار گیرد. به عبارت دیگر در جوامعی که مردان مفسر تمام وجوه زندگی اجتماعی اند و زنان از ورود به عرصه‌های کلیدی و تعیین سیاست‌های کلان جامعه معاف و ممنوعند، مسائل واقعی آنها غالباً پنهان و مبهم باقی می‌ماند. پنهان ماندن مسائل زنان به سبب برخی محدودیت‌های فرهنگی، ساختاری و کارکردی نیز می‌باشد که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

۱. زنان به دلایلی چون ترس از مواجهه با فقر، عدم پذیرش مجدد در خانواده، بی‌آبرویی، گناه و... مشکلات خود را گزارش نمی‌کنند و ترجیح می‌دهند با تحمل مصائب، آنها را در معرض دید و قضاوت عمومی قرار ندهند.

۲. در بسیاری از فرهنگها، "سوختن و ساختن" یک ارزش مثبت برای زنان تلقی شده و موجب تحسین عمومی قرار می‌گیرد. زنی که بخواهد علناً احقاق حق کند، بی‌پرده و بی‌پروا خوانده می‌شود.

۳. در فرهنگ سنتی - مذهبی برخی اقوام محلی، مقابله زن با شرایط تحمیلی زندگی، سرکشی و نافرمانی در برابر مقدرات الهی تفسیر می‌شود. در چنین شرایطی، زنان مسائل خود را دیگر مساله تلقی نمی‌کنند و آن را امتحان الهی و از علایم تمکین به اراده خدا می‌شمارند. لذا برای رفع آنها عمده‌اقدام نمی‌کنند.

۴. به دلیل ازدواج های زودرس دختران در برخی مناطق، زنان کمتر به حقوق اجتماعی خود آگاهی پیدا می کنند. به ویژه از مجاری و کانالهایی که بتوانند مشکلات و مسائل خود را از طریق آنها مطرح کنند، اطلاعی ندارند. دست اندرکاران مسائل زنان در جامعه نیز (سازمان ها و مراکز دولتی و غیر دولتی، اشخاص حقیقی، مطبوعات ویژه زنان...) به دلیل شرایط خاص سیاسی و دینی، در انعکاس مسائل زنان و گزارشهای خود جانب احتیاط را اعمال می کنند.

- ضعف اعتماد به نفس و خودباوری علمی پژوهشگران حوزه زنان،
- ضعف شدید تخصص گرایی در ارتباط با قلمرو امور مرتبط با مسائل زنان،
- سازمانهای غیر دولتی زنان و تشکیلات و انجمنهایی که به نام زنان تاسیس و اداره می شود، به دلیل مشکلات نظری (فقدان انسجام تئوریک و پشتوانه نظری مستقل)، مالی، تدارکاتی و سازمانی و نگرشی، توان محدودی برای تهیه اطلاعات مورد نیاز دارند. به ویژه که، اصولاً تعداد این تشکیلات در سطح ملی اندک است و بعضاً دارای گرایش های سیاسی خاصی هستند که پژوهش را دچار سوگیریهای شخصی و گروهی قرار می دهد.
- مراکز اطلاع رسانی و بانکهای اطلاعاتی خاص زنان و موسسات پژوهشی که مساعی خود را برای انجام پروژه های تحقیقاتی زنان مبذول می دارند، در آغاز راه هستند. تغذیه اطلاعاتی این مراکز خود نیازمند فعالیت گسترده ای است که ابتکار عمل، شجاعت، تدبیر و مهارت فراوان می طلبد. به علاوه پژوهشگر مسائل زنان برای اکتشاف سوال اصلی تحقیق خود و ساختن فرضیه بر اساس آن، اطلاعات لازم را در اختیار ندارد. عدم دسترسی به اطلاعات، به سبب وجود اشکال در سه سطح تحقیق است:

۱. زنان به عنوان موضوع اصلی تحقیق و منبع نخستین تامین اطلاعات لازم، به دلایل فرهنگی،

اعتقادی و معرفتی از گزارش مسائل خود ابا می کنند.

۲. اشخاص حقوقی و اشخاص حقیقی به دلیل فقدان پشتیبانی، کمبود بودجه و امکانات و شرایط

اجتماعی و سیاسی قادر به تهیه این اطلاعات نیستند.

۳. سازمانها و مراکز دولتی به دلیل بافت سیاسی - قانونی ، شناسایی مشکلات مربوط به زنان را به منزله قبول ضعف و نارسایی در عملکرد سیستم دولتی تلقی می کنند . بنابراین گرد آوری اطلاعات در مورد مسائل زنان را در اولویت برنامه ریزیهای خود قرار نمی دهند و غالباً ترجیح می دهند از کنار مسائل زنان به آرامی بگذرند . به خصوص مدیریت مردانه به طور طبیعی روی مساله کنجکاو می ندارد .

- ادارات ، سازمانها و دوائر دولتی و نهادهایی که با مراجعین عمومی سرو کار دارند ، به دلیل بافت مدیریت مردانه ، نسبت به مسائل زنان حساس نیستند . بنابراین ، علی رغم اینکه می توانند از مراجعین زن به عنوان نیروی بالقوه کسب اطلاعات و تحقیقات بهره مند گردند ، از کنار آن می گذرند . از جمله این مراکز می توان بسیاری از وزارتخانه ها ، نهادها ، نیروی انتظامی ، دادگستریها و ... را نام برد (منبع قبل) .

- جناح بازی های سیاسی در حوزه پژوهش: جریان پژوهش نمی تواند رنگ سیاسی به خود بگیرد و در خدمت سیاست مداران و جناح ها و احزاب درآید . روزی که چنین اتفاقی بیفتد ، روز افول پژوهش و پژوهشگری است . چرا که همان بلایی به سر علم می آید که در کشورهای استعمارگر کنونی آمده است ، یعنی علم نه تنها در خدمت بشر قرار نمی گیرد بلکه بر ضد بشریت و در راه نابودی آنها استفاده می شود . از این رو لازم است روند تحقیقات و پژوهشگران از بازی های سیاسی به دور بماند .

- نوگریزی (نادیده انگاشتن موضوعات درجه اول): برخی پژوهشگران خود را با موضوعات کهنه ، تکراری و سنتی سرگرم می نمایند و در حوزه های نوین تحقیق نمی کنند . این یک آسیب روانی و جدی است که مانع پیشرفت پژوهش می باشد و به ویژه از تحقیقات نوین (در حوزه زنان) جلوگیری می کند .

- سنت گریزی: ذخایر علمی ملت ها و مکتب ها ، از سرمایه های ملی و دینی به شمار می آیند که لازم است مورد توجه پژوهشگران و مورد نقد ، نوسازی و بازسازی قرار گیرند . نوگرایی به معنای پشت پا زدن به ذخایر معتبر و صحیح گذشتگان نیست ، اگر چنین باشد موجب انقطاع نسل ها و جدا شدن نسل نو از گذشته پر ارزش

خودشان می شود و نسل نواز سرمایه ای عظیم محروم می گردد. این امر آسیبی بزرگ برای تحقیقات زنان است.

– منفی بافی به جای تحقیق و نقد سازنده: جهت گیری تحقیق و نقد، باید سازنده باشد تا جامعه علمی را به پیش برد. متأسفانه برخی افراد روحیه ای منفی باف دارند، همواره روح یاس و ناامیدی را در جامعه و دانشمندان می دمند و به جای نقد سازنده آثار آنان و ارائه راهکارهای سازنده، به تخریب می پردازند. دلیل چنین حالتی نبودن روحیه سازنده و احیاگری است. این افراد با فرهنگ صحیح نقد آشنا نیستند. این، یکی دیگر از آسیب های پژوهش به طور عام و پژوهشهای زنان به طور خاص است.

– افراط و تفریط در برخورد با افکار دیگران: در حوزه تحقیقات زنان، رعایت اعتدال و انصاف اصل اساسی است که زمینه ساز شکوفایی استعدادها می شود. برخی افراد این اصل را رعایت نمی کنند و با برخوردهای تند موجب دلسردی محققان این حوزه و کند شدن روند تحقیقات زنان می شوند. برخی دیگر با سهل انگاری در نقد و بررسی، موجب ضعیف شدن نتیجه ی تحقیقات می گردند هر دو مورد یعنی تندروری و سهل انگاری، به پژوهشهای زنان آسیب می رسانند.

– مرعوب بیگانگان شدن (غرب زدگی): برخی پژوهشگران در حوزه زنان، مرعوب فرهنگ های سلطه در جهان می شوند و اندیشه های وارداتی را، بدون نقد و بررسی، می پذیرند (مانند پذیرفتن دیدگاههای فمینیستی).

– تعصب های قومی: برخی پژوهشگران به خاطر دلبستگی های قومی، و ... گرفتار تعصب شده و از واقع نگری در مورد آسیب های زنان دور می شوند (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۳).

– غیبت زنان از حوزه ی فقاقت و اجتهاد: در مسائل استنباطی و اجتهادی حضور زنان به عنوان فقیه و مجتهد، بسیاری از مشکلات این حوزه را حل خواهد کرد (رجوع شود به پایگاه اطلاع رسانی حوزه، ۱۳۸۴).

➤ نقاط قوت

۱. افزایش اعتبارات به حوزه پژوهش در برنامه های توسعه
۲. توجه به تربیت نیروهای پژوهشگر و توانایی برگزاری دوره های تربیت نیروی پژوهشگر در بخش زنان توسط نهادهای آموزشی
۳. افزایش تعاملات روزافزون مراکز پژوهشی زنان با سایر مراکز علمی و حوزوی در کشور
۴. وجود امکانات لازم جهت انتشار و ترویج دستاوردهای علمی
۵. اهتمام مرکز امور زنان و خانواده در نهاد ریاست جمهوری به انجام پژوهش های مرتبط
۶. گسترش تاسیس مراکز مطالعات زنان در بخش های دولتی و غیردولتی
۷. اهتمام مراکز پژوهشی در از بین بردن نگرش های سطحی انگارانه به مسائل زنان
۸. انتشار کتاب ، مجله و ارائه برنامه های آموزشی از سوی مراکز پژوهشی
۹. تغییر نگرش مدیران مراکز علمی - پژوهشی نسبت به لزوم برنامه ریزی برای اجرای تحقیقات مرتبط با زنان
۱۰. ارائه برنامه های اجتماعی فرهنگی آگاهی دهنده از سوی مراکز پژوهشی
۱۱. ارائه برنامه های درسی با ملاحظات جنسیتی در نهادهای دولتی مانند آموزش عالی و آموزش و پرورش
۱۲. وجود تحقیقات علمی معتبر در حوزه مطالعات زنان
۱۳. وجود مبانی نظری مبتنی بر رویکرد اسلامی در حوزه مطالعات زنان
۱۴. اهتمام مراکز پژوهشی دانشگاهی و حوزوی در شناسایی و تبیین مسائل مربوط به زنان در ابعاد مختلف (سیاسی، اقتصادی، حقوقی و...)
۱۵. اهتمام به استفاده از شیوه های پژوهشی نوین در این حوزه

➤ ضعف ها

۱. بی توجهی به سیاست های تحقیقاتی حوزه زنان (مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی) به عنوان سیاست های موجود این حوزه
۲. فقدان برنامه جامع درازمدت متناسب با سیاست های مصوب
۳. عدم وجود نظام نیازسنجی و اولویت گذاری
۴. پراکنده بودن پژوهش های انجام شده در این حوزه
۵. نارسایی در مسئله شناسی نسبت به موضوعات، معضلات و آسیب ها در حوزه زنان
۶. پیچیدگی کشف روابط علمی میان متغیرها در رابطه با مسائل زنان
۷. ناتوانی ابزارهای معمول تحقیق برای درک و استنباط برخی مسائل زنان
۸. پایین بودن مبانی نظری و مطالعات پایه ای در حوزه زنان در کشور
۹. کمبود پژوهش های علمی قابل استناد در سطح بومی و ملی

۱۰. فقدان عقبه علمی پژوهشی با رویکرد ارزش های دینی
۱۱. ضعف در شناسایی منابع و امکانات و استفاده بهینه از آنها
۱۲. کمبود توان جمع آوری اطلاعات درست مربوط به زنان به دلایل مختلف از جمله تمایل به پنهان کردن مسائل و مشکلات از سوی خود زنان
۱۳. بی توجهی به ارائه اطلاعات درست مربوط به مشکلات زنان از سوی نهادهای دولتی
۱۴. پایین بودن تعداد مقالات علمی
۱۵. نارسایی نظام ارتباطی درون و برون سازمانی مناسب
۱۶. نارسایی شبکه اطلاع رسانی همکاری های علمی و پژوهشی در کشور
۱۷. نارسایی نظام ارزشیابی و ارائه گزارش عملکرد پژوهشی در حوزه زنان
۱۸. ضعف در حوزه ی مدیریت پژوهش
۱۹. عدم تنوع تخصصی و علمی زنان بویژه در حوزه های فقهی و اجتهاد
۲۰. ضعف در ارائه آموزش های (رسمی و غیررسمی) نهادهای آموزشی دولتی و غیر دولتی در تبیین مسائل مربوط به عدالت جنسیتی

➤ فرصت ها

۱. وجود سیستم های نظارتی و کنترلی در کشور
۲. روند رو به افزایش تشکیل و تاسیس موسسات غیردولتی
۳. گسترش روزافزون شبکه اینترنت و فناوری های نوین
۴. گسترش دوره های تحصیلات دانشگاهی در زمینه مطالعات زنان در دانشگاه های معتبر کشور و جهان
۵. وجود پژوهش های انجام شده و سمینارهای برگزار شده پیرامون موضوعات زنان در کشور
۶. اشتیاق زنان به آگاهی از مسایل و موضوعات مبتلا به و تلاش برای حل آنها
۷. افزایش نسبی اعضای هیات علمی زن در دانشگاه ها و مراکز پژوهشی
۸. توجه ویژه به مسائل زنان در اسناد فرادستی
۹. ارتقاء بینش فرهنگی زنان جامعه به جهت افزایش سطح تحصیلات تکمیلی
۱۰. وجود برنامه های رسانه ای پیرامون مسائل زنان
۱۱. وجود مبانی نظری و مطالعات پایه ای زنان در حوزه پژوهش و علوم در جهان
۱۲. وجود پژوهش های علمی قابل استناد در سطح بین المللی و جهان اسلام
۱۳. وجود اساتید روش شناس در کشور
۱۴. امکان برگزاری دوره های کوتاه مدت و بلند مدت روش تحقیق

۱۵. وجود ابزارهای تحقیق پیشرفته برای درک و استنباط برخی از مسائل زنان

➤ تهیدها

۱. کمبود نیروی انسانی ماهر و پژوهشگر نسبت به حوزه مطالعات زنان
۲. نارسایی در ارائه آمارهای دقیق
۳. بی توجهی به کاربرست نتایج پژوهش ها
۴. نقص در ساختارهای پژوهشی
۵. پایین بودن تعامل و میزان تاثیر گذاری علمی و فرهنگی در سطح بین المللی بویژه منطقه و جهان اسلام
۶. نارسایی قوانین و مقررات پژوهشی
۷. نداشتن سازو کار ارتباطی میان دولت، صنعت و دانشگاه
۸. پایین بودن سرانه پژوهش
۹. کمبود اعتبار ویژه پژوهش در امور زنان
۱۰. وجود دیدگاه های افراطی (فمینیستی) و تفریطی در زمینه مطالعات فرهنگی
۱۱. گرایش به مطالعات غربی در انجام پژوهش های زنان
۱۲. پنهان ماندن مسائل زنان به دلایلی مانند ترس از مواجهه با فقر، بی آبرویی و ...
۱۳. وجود سوگیری ها و گرایش های سیاسی در موسسات پژوهشی
۱۴. پایین بودن آگاهی و حساسیت نسبت به مسائل زنان به دلیل وجود بافت مدیریت مردانه
۱۵. نوگریزی و سنت گریزی در انجام پژوهش های زنان
۱۶. وجود سوگیری قومی در فرایند انجام پژوهش های مرتبط با زنان
۱۷. ناکافی بودن آگاهی نسبت به موضوع عدالت جنسیتی بر اساس دیدگاه اسلام
۱۸. ناکافی بودن اطلاع رسانی از طریق رسانه های گروهی
۱۹. پیچیدگی، گستردگی و فراوانی مسائل زنان
۲۰. برخورد کلیشه ای و یک جانبه با مسائل زنان در موضوعات پژوهشی
۲۱. وجود فرضیه ها و پیشداوری های غیرعلمی و غیر پژوهشی در حوزه پژوهش های زنان
۲۲. وجود ناهنجاری های اجتماعی سنتی غلط در ارائه حقایق و نتایج مربوط به پژوهش های انجام شده در

حوزه زنان

چالش‌ها و تنگناهای اساسی

- بی‌توجهی به سیاست‌های مصوب حوزه تحقیقات مسائل زنان که نتیجه آن نداشتن اهداف استراتژیک، نداشتن برنامه بلند مدت هماهنگ و منسجم است. (زندکریمی و رسولی، ۱۳۸۱).
- نبود سیستم‌های نظارتی و کنترل کیفیت تحقیق،
- نبود نظام ارتباطی درون و برون سازمانی مناسب که نتیجه آن موازی‌کاری و غیر تخصصی شدن پژوهش‌های زنان می‌باشد. همچنین ناهماهنگی در سازمانهای مسئول موجب پراکندگی فعالیتها، دوباره کاری، هدر رفتن نیروها و منابع پژوهشی و همچنین تضعیف روند تصمیم‌سازی مبتنی بر نتایج تحقیق می‌شود،
- فقدان برنامه جامع میان‌مدت و کوتاه مدت در □ حوزه مطالعات زنان (رجوع شود به پایگاه اطلاع‌رسانی زنان کارآفرین)،
- نبود نظام مناسب نیازسنجی و اولویت‌بندی نیازها بر اساس □ اطلاعات روزآمد از نیازهای اساسی و اولویت‌های مطالعات زنان در جامعه اسلامی ایران (شفیعی سروستانی، ۱۳۸۳)،
- مشخص نبودن متولی بانک اطلاعاتی پژوهش‌های زنان، زنان پژوهشگر، موسسات پژوهشی زنان و ... و در نتیجه موازی‌کاری در حوزه زنان
- عدم تخصیص بودجه مناسب برای تحقیقات
- کمبود مدیر، کارشناس و پژوهشگر مجرب در حوزه مطالعات زنان (رجوع شود به پایگاه اطلاع‌رسانی شبکه زنان کارآفرین)،
- نارسایی در سازماندهی نیروی انسانی کارآمد در امر پژوهش مرتبط با زنان،
- عدم هماهنگی و تعامل مراکز پژوهشی و نهادهای نظام اسلامی در حوزه مطالعات زنان (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۳)،

- ضعف شبکه اطلاع رسانی علمی و نارسایی نظام طبقه بندی و نگهداری اطلاعات، کمبود و محدودیت مراکز اطلاع رسانی، که نتایج زیر را به دنبال دارد:
- نقصان دسترسی استادان و پژوهشگران به منابع علمی و استفاده از شبکه های اطلاع رسانی در سطح ملی و جهانی^{۱۳}،
- ضعف در شناسایی نیروهای کارآمد و محقق در زمینه مطالعات مرتبط با زنان،
- نبود آمار مدون و دقیق از پژوهش های اجرا شده در این حوزه (**خرسندی**)، رجوع به پایگاه اطلاع رسانی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها)،
- بی توجهی به کاربردی نتایج پژوهشها که ناشی از موارد زیر است:
- بی توجهی و بی اعتمادی مدیران نسبت به یافته های به دست آمده از پژوهش
- واقع بینانه نبودن نتایج ،
- شکافهای نگرشی ، ارتباطی و مسئولیتی میان محققان ، تصمیم گیران و مجریان ،
- احساس عدم نیاز به پشتوانه پژوهشی برای برنامه ریزی
- پژوهش وقت گیر است و برای رسیدن به یک جواب منطقی کاری طولانی لازم است و ممکن است نتایج برخی از پژوهشها زمانی به دست مدیران و کاربران برسد که دیگر نتوانند از نتایج به دست آمده استفاده کنند (ملایی نژاد، ۱۳۸۵).

^{۱۳} - یکی از ویژگی های تحقیق سهولت دسترسی به اطلاعات است که پژوهشگران گاه برای یافتن اطلاعات مورد نیاز با محدودیتها و موانع زیادی مواجه شده و در نتیجه به اطلاعات ناقص بسنده می کنند . با وجود تلاش فراوان هنوز از نظر تعداد مراکز اطلاع رسانی و بانکهای اطلاعاتی ، نارسایی وجود دارد ، چه به صورت نرم افزارهای رایانه ای و چه متون چاپی که کمتر از حد انتظار محققان و نیازهای زمان هستند ، مشکل ما تنها این نیست که در عرصه تولید اطلاعات ضعیف هستیم ، بلکه مشکل بزرگتر این است که آنچه در عرصه ملی و جهانی تولید می شود ، به دلیل ناتوانی در گردآوری ، مستند سازی ، سازماندهی ، ذخیره سازی و اشاعه به موقع اطلاعات کامل و درست به بازار مصرف نمی رسانیم . در نتیجه به افت کمی و کیفی پژوهشها می انجامد و بخشی از تلاشها بیهوده و بخشی تکراری خواهند بود : در نتیجه تصمیم گیری ها نیز تحت تاثیر ضعف یا فقدان اطلاعات با اطمینان و قوت کافی صورت نمی پذیرد .

- انجام پژوهش در موضوع زنان با دو رویکرد، "نظری" و بدون ارائه راه حل های عملی یا "کاربردی" با پیش فرض های غیر دینی،
- توجه به راه حل های مقطعی در آثار مکتوب در موضوع زنان و حداکثر پیشنهاد "ترمیم" وضعیت موجود و کمبود راه حل هایی برای "تغییر" و "اصلاح"،
- فقدان فرصت ها و امکانات عادلانه برای انتشار دستاوردهای علمی محققان □ در قالب کتاب، مقاله و غیره در عرصه مطالعات زنان، ضعف کمی و کیفی مجلات تخصصی علمی □ - پژوهشی در حوزه مسائل زنان (رجوع شود به پایگاه اطلاع رسانی زنان کارآفرین)،
- بی توجهی به سرمایه گذاری مناسب و روزآمد در ساختمان، امکانات، تجهیزات و فضای مناسب و ایجاد و گسترش مراکز پژوهشی زنان که این بی توجهی به کمبود موسسات پژوهشی دانشگاهی و دولتی منتهی گردیده است (خطاطی، ۱۳۸۱).
- نارسایی ساختار های پژوهشی موجود
- کم بودن تعامل و تاثیر گذاری علمی و فرهنگی مراکز پژوهشی مرتبط با زنان ایران با سایر کشورها در سطح جهان به ویژه با کشورهای منطقه و جهان
- بی توجهی به کار بست پژوهش ها

برنامه اجرایی

توسعه و ساماندهی

پژوهش های زنان

مقدمه

اگر چه بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی و به ویژه در دو دهه گذشته به دلیل توجه خاص به مسائل زنان، پژوهش در این حوزه رشد چشمگیری داشته است، اما بررسی ها نشان می دهد که اجرای پژوهش های زنان، نظام مند نیست. به طوری که فقدان یک نظام سیاستگذاری واحد و منسجم تحقیقاتی به چشم می خورد و در نتیجه آن اهداف استراتژیک، برنامه بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت نیز به طور شفاف تعیین نشده است. همچنین کاستی در سیستم های نظارتی و کنترل کیفیت تحقیق، نقص در نظام ارتباطی درون و برون سازمانی مناسب و ناهماهنگی در سازمانهای مسئول موجب پراکندگی فعالیتها، دوباره کاری، هدر رفتن نیروها و منابع پژوهشی و همچنین تضعیف روند تصمیم سازی مبتنی بر نتایج تحقیق شده است. از سویی نظام مناسب نیاز سنجی و اولویت بندی نیازها بر اساس □ اطلاعات روزآمد از نیازهای اساسی و اولویت های مطالعات زنان در جامعه اسلامی ایران نیز در دسترس نیست.

بعلاوه به نظر می رسد کمیت تحقیقات علمی زنان بر کیفیت این مطالعات غلبه دارد و کمیت گرایی همچنان بر پژوهش های زنان سایه افکننده است به طوری که توجه به کمیت و غفلت از سایر مؤلفه ها و پارامترهای کیفی تحقیقات علمی زنان در حال حاضر موجب منفعل شدن این مطالعات شده است .

به طور کلی ارتقاء کیفیت تحقیقات زنان نیازمند شناسایی مشکلات و موانع موجود در زمینه های نگرشی، فرهنگی، روش شناختی و ساختاری پژوهش در این عرصه است . گام بعدی پس از شناسائی معضلات پژوهش زنان ارائه راهکار عملی جهت رفع این مشکلات و مقابله با تهدیدات و استفاده بهینه از فرصت ها و موقعیت ها است .

بنابر این می توان گفت که عوامل موثر بر ارتقای جایگاه پژوهش با تاکید بر بخش زنان، سیاست گذاری، هدف گذاری و قانون مند کردن نظام پژوهش در این حوزه است و لذا می توان با شناسایی موانع و مشکلات، با سازماندهی مناسب و ایجاد تشکل های مورد نیاز در راستای گسترش فعالیت های پژوهشی و تعیین وظایف و تکالیف نهادهای موثر بر توسعه پژوهش های زنان در راستای ساماندهی و توسعه پژوهش های زنان اقدام کرد.

بدین ترتیب به نظر می رسد با توجه به ضعف ها ، تهدید ها و چالش های پیش روی حوزه ی پژوهش های زنان برنامه اجرایی باید بتواند این نقاط ضعف را پوشش داده و امکان بر طرف شدن چالش ها و تهدید های روبرو را فراهم نماید. به همین دلیل در تقسیم کار ملی انجام اموری که بتواند موجبات بهبود وضعیت را فراهم نماید در نظر گرفته شده است .

متن مصوبه هیئت وزیران

در راستای تحقق تکلیف مقرر در ماده ۱۱۱ قانون برنامه چهارم و مصوبات شماره ۲۹۰۹۸۰/ت۲۴۸ مورخ ۸۴/۵/۱۱ و اصلاحیه شماره ۲۱۴۱۱۱/ت۳۶۸۱۷ مورخ ۸۶/۱۲/۲۸ هیئت وزیران، مرکز امور زنان و خانواده موظف به ارائه ۱۴ برنامه اجرایی مندرج در سند فرابخشی گردید این مجموعه به ارائه یکی از بندهای ۱۴ گانه با موضوع برنامه اجرایی توسعه و ساماندهی پژوهش های زنان می پردازد.

اصول راهنمای برنامه

۱. مبتنی بودن سیاست گذاری پژوهش بر مطالعات و پژوهشهای راهبردی توسط «تحلیل گران حرفه ای»،
۲. تمرکز سیاست گذاری و راهبری (سیاست سازی، برنامه ریزی، پشتیبانی و نظارت و ارزیابی) نظام تحقیقات زنان در یکی از ارگانهای مسوول و واگذاری امور اجرایی به وزارتخانه ها و بخش خصوصی که توانمندی، پویایی و اثربخشی نهاد سیاست گذاری (برخوررداری از اقتدار و ابزارهای قانونی لازم برای اعمال سیاستها از یک سو و انعطاف و قابلیت اصلاح پذیری مستمر از سوی دیگر) شرط لازم می باشد.
۳. مشارکت دستگاههای اجرایی، واحدهای پژوهش و فناوری و دیگر عوامل ذینفع در فرآیند تدوین و اجرای سیاستهای مرتبط با مسائل زنان (رویکرد ارتباطی، تعاملی و مشارکتی در مراحل مختلف فرایند از تصمیم سازی تا اجرا)
۴. تعامل بین المللی سازنده در حوزه ی مطالعات زنان که موجب استفاده از تجربیات و دانش اندوخته شده در جوامع مختلف می شود و اطلاع رسانی پژوهشی موجب مطلع شدن سازمان های در گیر کاهش موازی کاری ها و در نتیجه استفاده بهینه از منابع مطالعاتی و اطلاعاتی می شود.

۵. توسعه نهاد های تخصصی پژوهشی ، مراکز رشد، پارکهای تحقیقاتی، سیستم قانونی ارزیابی علمی اختراعات و ثبت و حمایت از نوآوری ها که می تواند عاملی در شکوفایی حوزه ی مطالعات و تحقیقات زنان به شمار می آید .

۶. توسعه و تقویت نظام اطلاع رسانی

۷. افزایش اعتبارات پژوهشی

اهداف برنامه

اهداف کلی برنامه

توسعه و ساماندهی وضعیت پژوهش های زنان در طول برنامه چهارم و پنجم توسعه

اهداف اختصاصی ناظر بر ساماندهی و توسعه پژوهش های زنان

۱. ارتقای کیفیت وضعیت پژوهش های زنان و توسعه کمی آنها
۲. جهت دهی ، هدایت و هماهنگی تحقیقات مسائل زنان بر اساس مبانی اعتقادی نظام اسلامی
۳. تحقق ارتباط و هماهنگی بین دانشگاهها و مراکز علمی - پژوهشی و صنعتی درباره مسائل زنان و انجام پژوهش های مرتبط
۴. برطرف شدن چالش ها ، موانع و تنگناهای تحقیقات مسائل زنان به منظور پوشش دادن مسائل زنان و رفع نیازها و تنگناهای موجود در جامعه
۵. ارتقای کمی و کیفی مراکز و فعالیت های پژوهشی و ترویج نظریه پرآزی و تولید علم
۶. ارتقای توانمندی های بخش های دولتی و غیر دولتی برای مشارکت در تولید علم و نوآوری در حوزه مسائل زنان
۷. توسعه و ساماندهی منابع و امکانات تحقیقات مسائل زنان ،
۸. ارتقای منابع انسانی و توان مدیریت در حوزه ی پژوهش های زنان
۹. حمایت از گسترش مراکز تحقیقاتی و خدمات علمی و اطلاع رسانی ویژه موضوعات زنان

۱۰. هماهنگی، نظارت و ارزیابی تحقیقات مسائل زنان در راستای تحقق برنامه های توسعه فرهنگی و اجتماعی کشور و رفع مشکلات زنان
۱۱. اهتمام برای ایجاد و گسترش منابع و مراکز اسناد علمی ، کتابخانه های تخصصی و بانکهای اطلاعاتی و تخصیص بخشی از منابع موجود به موضوعات زنان
۱۲. گسترش فرهنگ تحقیق و تتبع در زمینه مسائل زنان و تقویت نقش زنان محقق دانشگاهی
۱۳. بهره گیری از دستاوردها و نتایج تحقیقات و افزایش تعداد لوایح حاصله از اجرایی سازی و کاربست پژوهش های حوزه زنان به دولت جهت بهبود وضعیت فرهنگی و اجتماعی زنان و حل معضلات آنها

چشم انداز آینده (طی برنامه پنجم)

شاخص ها	نشاتگر	سال ۸۸	سال ۲۹
• تعداد مراکز تخصصی و پژوهشی مطالعات زنان به تفکیک دولتی و غیر دولتی			مرکز
.....			
• تعداد دانشگاههای دارای رشته مطالعات زنان و پژوهشگری زنان	واحد دانشگاهی		
.....			
• تعداد نیروی متخصص و پژوهشگر زن	نفر		
.....			
• تعداد پژوهشگران مطالعات زنان			
.....			
• تعداد پژوهش های انجام شده با موضوع زنان	درصد		
.....			

- تعداد نشریات علمی - تخصصی منتشره با موضوع زنان درصد
.....
- تعداد مقالات منتشره در مجلات جهانی با موضوع زنان درصد
.....
- سهم اعتبارات تخصیص یافته به پژوهش های زنان به تولید ناخالص داخلی سهم
.....
- تعداد پژوهش های اجرایی شده با موضوع زنان
.....
- حجم قرارداد های پروژه های پژوهشی سفارشی
.....
- حجم قرارداد های پروژه ای پژوهشی بین المللی

راهبرد ها و خط مشی های اجرایی

اصلاح و تکمیل ساختارها، سیاست ها، برنامه ها، سیستم کنترل و ارزیابی و تصمیمات کلان

تحقیقاتی

تربیت نیروی متخصص در حوزه ی مطالعات زنان

نهاد سازی پژوهشی و حمایت و تقویت موسسات علمی - پژوهشی موجود در حوزه ی مطالعات زنان

توسعه و ساماندهی پژوهش ها و امکانات و ظرفیت های موجود در دانشگاهها دستگاهها و مراکز

علمی و پژوهشی و حوزوی

ارتقای اطلاع رسانی پژوهشی در حوزه ی مطالعات زنان

روند تحقق برنامه و سازمان اجرایی آن

ساختار اجرایی برنامه در چهار سطح سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت به شرح زیر است:

سیاست‌گذاری

در این برنامه اهداف و سیاست‌های کلان تحقیقاتی در حوزه زنان توسط شورای فرهنگی - اجتماعی زنان و وزارت علوم تعیین می‌گردد.

برنامه‌ریزی

مرکز امور زنان و خانواده و وزارت علوم، وزارت بهداشت و وزارت آموزش و پرورش با استناد به اهداف و سیاست‌های تدوین شده نسبت به احصاء نیازها و تعیین اولویت‌های سالانه، تنظیم بودجه سنواتی و توزیع آن بین دستگاه‌های اجرایی اقدام خواهند نمود.

اجرا

اجرای برنامه‌های مربوط به این سند با توجه به تقسیم کار ملی مصوب تحت نظارت دستگاه مسئول و به عهده کلیه دستگاه‌های دولتی و مراکز علمی - پژوهشی خواهد بود.

نظارت و ارزشیابی

مسئولیت نظارت و ارزشیابی برنامه‌های اجراشده در حوزه مطالعات و تحقیقات زنان تحت نظارت کلان‌مرکز امور زنان و خانواده و سازمان مدیریت انجام خواهد پذیرفت.

نکته قابل توجه: روند تحقق برنامه در نظر گرفته شده و نیز تقسیم کار ملی به خوبی

ضرورت احداث پژوهشکده مطالعات و تحقیقات زنان و خانواده را که متصل به شورای عالی انقلاب فرهنگی و یا یک سیستم دولتی همچون مرکز امور زنان و خانواده (در

صورت ارتقاء به معاونت) را تبیین می کند. بدین ترتیب این پژوهشگاه می تواند دستگاهها، مراکز علمی - پژوهشی را مجاب به تبعیت نسبت به هماهنگی در تعیین، تصویب، اجرا و نظارت بر پژوهش های زنان می نماید و از موازی کاری ها و انجام فعالیت های متفرقه ممانعت می نماید.

برنامه و فعالیت های اجرایی

ناظر بر ساماندهی پژوهش های زنان

ردیف	برنامه	فعالیت اجرایی	دستگاه اقدام کننده
۱	اصلاح و تکمیل ساختارها، سیاست ها، برنامه ها، سیستم کنترل و ارزیابی و تصمیمات کلان تحقیقاتی	بازنگری سیاست های تحقیقاتی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی در حوزه زنان با توجه به نقشه جامع علمی کشور و ابلاغ به دانشگاهها، دستگاهها و مراکز علمی - پژوهشی	وزارت علوم - شورای فرهنگی - اجتماعی زنان
		تدوین برنامه جامع دراز مدت متناسب با سیاست های مصوب و نقشه جامع علمی کشور بر اساس شاخص های توسعه فرهنگی	وزارت علوم - شورای عالی انقلاب فرهنگی - حوزه ها
		نیازسنجی (در سطح جامعه و از دانشگاهها و دستگاهها و ...) و تعیین و تدوین برنامه های میان مدت و کوتاه مدت و اولویت های پژوهشی حوزه زنان	وزارت علوم - شورای فرهنگی - اجتماعی زنان وزارت بهداشت - وزارت آموزش و پرورش، حوزه ها، متولیان فرهنگ ....
		تعیین متولی، تجمیع و تکمیل بانک های اطلاعاتی راه اندازی شده در حوزه پژوهش زنان، زنان پژوهشگر و موسسات پژوهشی دولتی و غیر دولتی	وزارت علوم - شورای فرهنگی - اجتماعی زنان و مرکز امور زنان و خانواده
		تدوین و اجرای نظام نظارت و کنترل و ارزیابی برنامه های مصوب پژوهشی مطابق با اهداف کلان تعیین شده برای حوزه زنان به ویژه جهت پرهیز از سوگیری های سیاسی، قومی، مذهبی و ... در انجام پژوهش های مربوط به زنان	وزارت علوم

دستگاه اقدام کننده	فعالیت اجرایی	برنامه	ردیف
متولی بانک اطلاعاتی	بررسی آماری پژوهش های انجام شده در عرصه های مختلف موضوعات زنان به منظور ممانعت از موازی کاری و اعلام خلای های تحقیقاتی		
مرکز امور زنان و خانواده - شورای فرهنگی - اجتماعی - زنان - امور زنان مرکز پژوهش های مجلس و متولیان فرهنگ	تدوین شاخصهای توسعه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی زنان با در نظر گرفتن ساختار فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور		
وزارت علوم - شورای فرهنگی - اجتماعی - زنان - وزارت بهداشت - وزارت آموزش و پرورش	بازنگری در ساختار تحقیقات مرتبط با امور زنان منطبق با سیاست ها، اهداف پژوهشی تعیین شده		
وزارت علوم - مسئولین سمن های غیر دولتی پژوهشی - مرکز امور زنان و خانواده شورای فرهنگی - اجتماعی - زنان	تدوین سیاست های حمایت از نهادهای پژوهشی غیردولتی در حوزه مطالعات زنان و استفاده از ظرفیت های بالقوه آنان		
وزارت علوم - مرکز امور زنان و خانواده - شورای فرهنگی - اجتماعی زنان - مراکز مطالعات زنان حوزه	تدوین سیاستهای مربوط به مشارکت میان مراکز و موسسات دانشگاهی و پژوهشی (دولتی و غیردولتی) با مراکز پژوهشی حوزوی در زمینه مطالعات مربوط به امور زنان		

ردیف	برنامه	فعالیت اجرایی	دستگاه اقدام کننده
		طراحی و استقرار نظام کاربرست نتایج تحقیقات مرتبط با زنان با توجه به نقشه جامع علمی کشور و تهیه لایحه های قانونی جهت ارائه به مجلس شورای اسلامی	وزارت علوم-مرکز امور زنان و خانواده - دستگاههای مرتبط
		تعیین و ابلاغ نیازها و کاستی های موجود در مستندات دینی ناظر بر پژوهش های زنان	مراکز علمی - پژوهشی - پژوهشکده های فرهنگی - دینی و حوزه و وزارت علوم
	توسعه و ساماندهی پژوهش ها و امکانات و ظرفیت های موجود در دانشگاهها دستگاهها و مراکز علمی و پژوهشی و حوزوی	طراحی و اجرای دوره ها و کارگاه های علمی و آموزشی تبیین علوم روش شناختی تحقیقات و مطالعات آینده پژوهی در حوزه زنان با تاکید بر معرفی وجوه تمایز روش شناختی پژوهش های حوزه زنان با سایر پژوهش ها	وزارت علوم و مراکز علمی - پژوهشی
		انجام مطالعات کیفیت بخشی به حوزه روش شناختی مطالعات زنان با تاکید بر موضوعات جامعه شناختی و تربیتی	مراکز علمی پژوهشی مطالعات زنان
		اجرای برنامه های علمی، آموزشی و ترویجی، برگزاری نشست ها و همایش های علمی جهت بیان مسائل و مشکلات مرتبط با امور زنان، ایجاد حساسیت و آگاهی بخشی نسبت به تفاوت های جنسیتی	دستگاهها و مراکز علمی - پژوهشی مطالعات زنان
		حمایت از نهادهای پژوهشی غیردولتی در حوزه مطالعات زنان و استفاده از ظرفیت های بالقوه آنان در انجام پژوهش هامطابق با اهداف و سیاست های کلان تعیین شده	وزارت علوم - وزارت کشور
	توسعه و ساماندهی پژوهش ها و امکانات و ظرفیت های موجود در دانشگاهها دستگاهها و مراکز علمی و پژوهشی و حوزوی	تجهیز مراکز و واحدهای تحقیقاتی از منظر منابع مالی، مادی و اطلاعاتی به ویژه دسترسی مراکز علمی - پژوهشی با رمز عبور خاص برای ورود به بانک اطلاعاتی	وزارت علوم
		تخصیص اعتبارات برنامه پژوهش ها و مطالعات مربوط به امور زنان در لایحه بودجه کل کشور و اختصاص آن در ذیل ردیف های بودجه ای دستگاههای	معاونت نظارت راهبردی

دستگاه اقدام کننده	فعالیت اجرایی	برنامه	ردیف
	اجرایی		
معاونت نظارت راهبردی	اختصاص اعتبارات طرح تملک دارایی های سرمایه ای به منظور تجهیز مراکز و واحدهای تحقیقاتی		
معاونت نظارت راهبردی	اجرای آموزش ها و توجیه عوامل اجرایی در اجرای قوانین و مقررات پژوهشی		
کلیه موسسات دولتی و غیر دولتی	ایجاد هماهنگی میان دستگاههای اجراکننده پژوهش های مصوب		
	برقراری ارتباط موثر با مراکز پژوهشی حوزوی در زمینه مطالعات مربوط به زنان		
	استفاده از ظرفیت های آموزش مجازی و آموزش از راه دور برای معرفی، اطلاع رسانی، آموزش، اشاعه و ترویج، بیان مسائل و مشکلات مربوط به امور زنان همکاری باصدا و سیما در راه اندازی شبکه آموزش و پژوهش مرتبط با امور زنان		
متولی بانک اطلاعاتی	مدیریت نظام اطلاع رسانی پژوهش های مرتبط با امور زنان	ارتقای اطلاع رسانی پژوهشی در حوزه ی مطالعات زنان	

برنامه اجرایی
ناظر بر توسعه پژوهش های زنان

ردیف	برنامه	فعالیت اجرایی	دستگاه اقدام کننده
۱	توسعه و ساماندهی پژوهش ها و امکانات و ظرفیت های موجود در دانشگاهها دستگاهها و مراکز علمی و پژوهشی و حوزوی	افزایش سهم تحقیقات امور زنان از بودجه تحقیقات کشور به میزان ۳۰ درصد تا سال ۱۴۰۴ - چشم انداز ۲۰ ساله کشور - (در هر برنامه توسعه ۱۰ درصد از سهم تحقیقات از GDP)	معاونت نظارت و راهبردی
		تدوین سیاستها و برنامه های ارتقای کمی و کیفی مقالات علمی و پژوهشی و ISI مرتبط با امور زنان به میزان ۳۰٪ از مقالات علمی و پژوهشی منتشر شده تا سال ۱۴۰۴ - چشم انداز ۲۰ ساله کشور- (به نسبت در هر برنامه توسعه افزایش ۱۰ درصدی)	وزارت علوم
		شناسایی امکانات و ظرفیت های دستگاههای مختلف و الزام آنان به در اختیار گذاشتن امکانات خود در جهت انجام طرح های مرتبط با زنان	وزارت علوم مرکز امور زنان و خانواده
		تدوین و اجرای سیاستهای افزایش سهم پژوهش های ماموریت گرا و توسعه ای از پژوهش های زنان	شورای فرهنگی، اجتماعی زنان مرکز پژوهش های مجلس
		افزایش کمی و کیفی انتشارات (مجلات، فصلنامه، کتاب و...) علمی - پژوهشی مرتبط با امور زنان	حوزه و دانشگاه و مراکز علمی - پژوهشی
		اهتمام به افزایش کمی و کیفی پژوهشها و تحقیقات مسائل زنان و خانواده جهت استفاده از دستاوردها و نتایج این تحقیقات در برنامه ریزی های علمی، اجتماعی و فرهنگی کشور	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وزارت آموزش و پرورش بنیاد نخبگان - مراکز علمی - پژوهشی

ردیف	برنامه	فعالیت اجرایی	دستگاه اقدام کننده
		گسترش کتابخانه‌های تخصصی، مراکز اطلاع رسانی و مرکز آمار و اطلاعات علمی و فنی، بانک اطلاعاتی	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - مرکز امور زنان و خانواده
		هدایت و حمایت بخشی از طرحها و برنامه های تحقیقات کشور در انجام تحقیقات مسائل زنان و خانواده بویژه طرحها و برنامه های مبتنی بر مسائل اعتقادی و فرهنگی نظام اسلامی	دستگاهها - حوزه و دانشگاهها
		حمایت از کلیه فعالیت های پژوهشی کاربردی و مورد نیاز پژوهشگران در حوزه مسائل زنان و خانواده	کلیه وزارتخانه های ذیربط - مرکز امور زنان و خانواده - حوزه
		توسعه و تقویت پژوهشکده ها - پارکهای فن آوری، شهرک های تحقیقاتی غیردولتی و انجمن های علمی برای زنان متعهد و تخصیص امکانات و فرصت های مناسب جهت جذب زنان نخبه	وزارت علوم
		اقدام و حمایت از پژوهش های کاربردی به منظور حل مسائل و مشکلات زنان به ویژه زنان سرپرست خانوار در حوزه های کارآفرینی و تقویت روحیه اعتماد به نفس آنان منطبق با مصلحت زنان و خانواده	سازمان بهزیستی وزارت کار وزارت علوم
		تخصیص بودجه ویژه طرح های نوآورانه	معاونت نظارت و راهبردی
		تاکید بر لزوم توجه و حمایت کلیه دستگاه های آموزشی - پژوهشی در خصوص پژوهش های مرتبط با زنان و خانواده	وزارت علوم

ردیف	برنامه	فعالیت اجرایی	دستگاه اقدام کننده
۲	تقویت تعاملات بین المللی علمی - پژوهشی در حوزه مطالعات زنان	انجام همکاری‌های پژوهشی بین کشورهای اسلامی در این زمینه به منظور شناسایی دیدگاههای مشترک کشورهای اسلامی در مسائل زنان	وزارت امور خارجه-وزارت علوم - مرکز امور زنان و خانواده
		شناسایی و انجام مطالعات در خصوص وضعیت زنان در شکل ها و سازمان های بین المللی در موضوع زن و خانواده	
		اجرای پژوهش های کلان ملی ، منطقه ای و بین المللی مطابق با اولویتهای تعیین شده با هدف تاثیرگذاری منطقه ای و بین المللی	
		کسب اطلاعات و انجام مطالعات لازم در خصوص وضعیت زنان در سازمان‌های بین‌المللی، تشکل‌ها، انجمن‌ها و جمعیت‌های مربوط به زنان جهان (دولتی و غیردولتی)	مرکز امور زنان و خانواده وزارت علوم - وزارت خارجه
		انجام فعالیت های علمی - آموزشی مجامع و مراکز علمی - منطقه ای و بین المللی در مسائل زنان و خانواده	مجمع تقریب مذاهب اسلامی - وزارت علوم بهداشت - فرهنگ و ارتباطات
		عضویت مراکز مطالعات زنان در شبکه های منطقه ای و جهانی مطالعات زنان	وزارت علوم وزارت امور خارجه
۳	تربیت نیروی متخصص در حوزه ی مطالعات زنان	برقراری ارتباط بانک اطلاعاتی زنان با بانک های اطلاعاتی و مطالعاتی معتبر به ویژه با جهان اسلام	متولی بانک اطلاعاتی
		شناسایی سازمان‌ها و مراکز تحقیقاتی بین‌المللی در زمینه‌های مختلف با موضوع زنان	وزارت علوم - وزارت بهداشت - وزارت امور خارجه- مرکز امور زنان و خانواده
		افزایش رشته های مرتبط با تربیت پژوهشگران و مدیران پژوهشی مربوط به پژوهش های اموززان در دانشگاه ها و مراکز آموزشی و پژوهشی عالی کشور در دوره های تحصیلات تکمیلی	وزارت علوم- وزارت بهداشت و آموزش و پرورش

دستگاه اقدام کننده	فعالیت اجرایی	برنامه	ردیف
وزارت علوم وزارت آموزش و پرورش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مرکز مطالعات زنان	برگزاری دوره های آموزشی و مهارتی در زمینه پژوهش های مربوط به امور زنان		
وزارت علوم	شناسایی و معرفی محققان و نوآوران مربوط به امور زنان و انجام حمایت های مادی و معنوی از آنان		
	افزایش حضور و بهره وری از زنان محقق و صاحب نظر در مسائل فرهنگی - اجتماعی در کمیسیون های ذیربط شورای پژوهش های علمی کشور و دیگر مراکز پژوهشی به منظور تقویت بنیه تحقیقاتی در امور زنان و خانواده		
وزارت علوم	ایجاد امکانات و فرصت های ادامه تحصیل برای تربیت پژوهشگران و جذب آنها در حوزه پژوهشی زنان با تاکید بر پژوهشگران زن		

دستگاه اقدام کننده	فعالیت اجرایی	برنامه	ردیف
وزارت علوم	اتخاذ تمهیدات و اجرای برنامه به منظور آشنایی محققین با یکدیگر ، تشویق و معرفی آنان به منظور تقویت باور عمومی و ارتقای توان علمی - پژوهشی زنان و گسترش فرهنگ تحقیق و تتبع بصورت موثر		
وزارت علوم وزارت کشور مراکز علمی - پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - مرکز امور زنان و خانواده	حمایت از پایان نامه های تحصیلات تکمیلی در رشته های مورد نیاز حوزه ی مطالعات زنان		
وزارت علوم	بورسیه نمودن کارشناسان و محققان مطالعات زنان		
مرکز امور زنان و خانواده - وزارت علوم - وزارت خارجه	اعزام زنان توانمند و متخصص در اجلاس های بین المللی، سمینارها و همایش های موضوعات مختلف با رعایت مصالح امت اسلامی و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران		
وزارت علوم	ایجاد مراکز نوآوری برای اجرای پژوهش های توسعه ای از قبیل مراکز رشد، پارک های علم و فناوری ، موزه های علوم و ..	نهاد سازی پژوهشی و حمایت و تقویت موسسات علمی - پژوهشی موجود در حوزه ی مطالعات زنان	۴

ردیف	برنامه	فعالیت اجرایی	دستگاه اقدام کننده
		ایجاد شبکه های علمی محققان و نوآوران مربوط به امور زنان و انتشار دستاوردهای پژوهشی آنان در فضای مجازی	وزارت علوم
		تقویت و توسعه مراکز و هسته های تحقیقاتی ویژه مسائل زنان و خانواده در ابعاد مختلف و ایجاد مراکز مورد نیاز	وزارت علوم
		ایجاد شبکه های علمی محققان نوآور در اجرای پژوهش های مرتبط با ملاحظات جنسیتی در حوزه برنامه ریزی آموزشی، پرورشی و درسی با تاکید بر دختران و انتشار دستاوردهای پژوهش آنان در فضای مجازی	وزارت علوم - وزارت آموزش و پژوهش
۵	ارتقای اطلاع رسانی پژوهشی در حوزه ی مطالعات زنان	ایجاد، افزایش و الزام ارتباط بین کلیه مراکز تحقیقاتی در قالب یک پایگاه داده های اطلاعاتی در امور زنان و خانواده	وزارت علوم متولی بانک اطلاعاتی
		ارسال گزارش های نهایی مطالعات و تحقیقات زنان به بانک اطلاعاتی زنان توسط دستگاهها	
		طراحی سازو کار ارائه منابع و اطلاعات نهاد های مدنی و بخش خصوصی به بانک اطلاعاتی زنان	
		ترجمه ، تالیف و نشر کتب و مجلات علمی و تخصصی مسائل زنان و خانواده منطبق با سیاستهای فرهنگی و تحقیقاتی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی	وزارت علوم حوزه شورای فرهنگی - اجتماعی مراکز علمی دولتی و غیر دولتی
۶	اصلاح و تکمیل ساختارها، سیاست ها ، برنامه ها، سیستم کنترل و ارزیابی وقوانین	ارائه برنامه های فرهنگی، آموزشی برای تغییر نگرش مدیران نسبت به پژوهش در حوزه زنان و پژوهشگران زن	مرکز امور زنان و خانواده

دستگاه اقدام کننده	فعالیت اجرایی	برنامه	ردیف
وزارت علوم- مرکز پژوهش های مجلس معاونت نظارت و راهبردی	تهیه لایحه قوانین و مقررات حمایت‌های مادی و معنوی از محققان و نوآوران مرتبط با امور زنان و ابلاغ به دستگاه‌های اجرایی کشور	و تصمیمات کلان تحقیقاتی	
وزارت علوم	تهیه لایحه قوانین و مقررات تجاری سازی دستاوردهای محققان و نوآوران تحقیقات امور زنان		
وزارت علوم معاونت حقوقی ریاست جمهوری	طراحی و اجرای سازوکارهای تسهیل کننده نظارت بر حسن اجرای قوانین و مقررات پژوهشی		

اقدامات نیازمند تصویب در هیئت دولت

- ۱- ایجاد مراکز نوآوری برای اجرای پژوهش های توسعه ای از قبیل مراکز رشد، پارک های علم و فناوری ، موزه های علوم و ..
- ۲- توسعه و تقویت پژوهشکده ها - پارکهای فن آوری، شهرک های تحقیقاتی غیردولتی و انجمن های علمی برای زنان متعهد و تخصیص امکانات و فرصت های مناسب جهت جذب از زنان نخبه
- ۳- افزایش سهم تحقیقات امور زنان از بودجه تحقیقات کشور به میزان ۳۰ درصد تا سال ۱۴۰۴ - چشم انداز ۲۰ ساله کشور - (در هر برنامه توسعه ۱۰ درصد از سهم تحقیقات از GDP
- ۴- تهیه لایحه قوانین و مقررات حمایت های مادی و معنوی از محققان و نوآوران مرتبط با امور زنان و ابلاغ به دستگاه های اجرایی کشور
- ۵- تهیه لایحه قوانین و مقررات تجاری سازی دستاوردهای محققان و نوآوران تحقیقات امور زنان

نمونه برنامه های پیشنهادی معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی :

۱. دستگاههای اجرایی ، مراکز تحقیقاتی موظف اند مأموریت های پژوهشی دستگاهها خود را بر اساس وظایف ذاتی و در راستای سیاست های کلی و اهداف مصوب در حوزه زنان و خانواده مشخص و اولویت بندی کرده و بر آن اساس شاخص های مورد نیاز خود را به وزارت علوم اعلام نمایند.
۲. وزارت علوم موظف است در راستای سیاست های کلی و اهداف برنامه پنجم توسعه و سیاست های مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی نسبت به اولویت بندی و ایجاد ارتباطی نظام مند در راستای سیاست ها و نیاز های اساسی زنان اقدام کند .
۳. وزارت علوم موظف به ساماندهی آمار و اطلاعات دستگاهها و تصویب شاخص های مورد نیاز با همکاری شورای عالی و سایر دستگاههای مرتبط است .
۴. مرکز آمار موظف است نسبت به تولید آمار و اطلاعات مورد نیاز جهت تدوین شاخص های جدید اقدام نماید .
۵. وزارت علوم با همکاری معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی موظف است نسبت به تدوین شاخص های نظارت و ارزیابی حوزه زنان و (شاخص های ارزیابی اثرات توسعه حوزه زنان بر توسعه کشور) اقدام نماید .